

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

HARVARD LAW LIBRARY

3 2044 059 349 878

GRECSAK

A Kereskedelmi Üzletek
Átruházása
1904

HARVARD
LAW
LIBRARY

Digitized by Google

189

Handwritten signature or scribble

MAGYAR JOGÁSZEGYLETI ÉRTEKEZÉSEK.

Szerkeszti: Dr. Szladits Károly, a Magyar Jogászegylet titkára.

1904. JANUÁR HÓ.

231. SZ.

XXIX. KÖTET 1. FÜZET.

A KERESKEDELMI ÜZLETEK ÁTRUHÁZÁSA.

GRECSÁK, KÁROLY

KIR. CURIAI BIRÓ

ELŐADÁSA

A MAGYAR JOGÁSZEGYLETNEK 1903 NOVEMBER 21-DIKI TELJES ÜLÉSÉN

DE NEUMANN ÁRMIN, DE BAUMGARTEN NÁNDOR ÉS DE ENGEL AURÉL
FELSZÓLALÁSÁVAL

BUDAPEST.

1904.

Bizonyos kereskedői körökben már éveken át hangzanak el a panaszok az iránt, hogy a keresk. törv. 20. §-ának rendelkezése nem védi meg kellőleg a hitelezők érdekeit és hogy nem vet gátat a kereskedelmi üzletek átruházásánál tapasztalt visszaéléseknek. A keresk. törv. 20. §-a ugyanis, az üzlet átvévőjének felelősségét a cég addigi kötelezettségeiért csak az esetben állapítván meg, ha ez azokat az üzlet átruházásánál magára vállalta, ezen kereskedői körök felfogása szerint olyan esetben, a melyben ily átvállalás nem történt, a hitelező épen attól a kielégítési alaptól esik el, a mely őt a hitelnyújtás engedélyezésénél egyedül befolyásolta, és a legtöbb esetben követelésére fedezetet egyáltalában nem talál, mert az átruházott üzlethez mint vagyontárgyhoz, a tulajdonos személyében bekövetkezett változás folytán hozzá nem nyulhat, az átruházó eredeti adósánál pedig más végrehajtás alá vonható vagyon-alapot hiába keres.

Ebből a szempontból a kereskedői köröknek ez a panasza mindenesetre alapos. Úgy mint minden más hitelezőnek, a kereskedelmi üzlet hitelezőjének is jogos érdeke az, hogy követeléséhez jusson, de már itt kívánom hangsúlyozni, hogy ép oly jogos érdek az is, hogy ez által a harmadiknak jóhiszemű jogszerzése sérelmet ne szenvedjen; mert hogy valamely bármennyire jogos érdek csak a más jogos érdek sérelmével találjon kielégítést, ennek a tételnek nem jogszerűsége ellen, mert hiszen erről még csak beszélni sem lehet, hanem annak bármilyen szerény alakban eszközölt fellépése ellen is, a legérelyesebben kell állást foglalniok épen azoknak, a kiknek a jog érvényesítése, a jogtisztelet kultiválása, az egészséges jogérzület fejlesztése: élethivatásuk. Elismerve tehát a kereske-

delmi üzlet hitelezőjének azt a jogos érdekét, hogy követelésének biztosítására s illetve kielégítésére ragaszkodik ahhoz a vagyonalaphoz, mely neki a hitelnyújtásnál garantiául szolgált, concedáлом annak a törekvésnek jogosultságát, a mely az üzlethez mint vagyontárgyhoz tapadt követelésért a felelősséget az új üzleti tulajdonossal szemben is meg akarja alapítani. De a mikor ennek a törekvésnek jogosultságát concedáлом, hangsúlyozom, hogy ennek a törekvésnek ott meg kell állani, a hol a harmadik jóhiszemű jogszerzésének jogos érdekében csorba esnék. Érezték ennek a tételnek megdönthetlen igazságát azok is, a kik a felelősség ezen kiterjesztésének megfelelő alakot kívántak adni. Az igazságügyministeriumban készült első előadói javaslat ezért az üzlet átvevőjének felelősségét az átvett üzletből eredő tartozásokért ahhoz a feltételhez kötötte, hogy ő az átvett üzletet akár az addigi, akár más cég alatt folytatja, és hogy az átvétel idején az átruházónak kötelezettségét, avagy azokat a jogügyleteket vagy egyéb tényeket, a melyekből a kötelezettség keletkezett ismerte, avagy a rendes kereskedő gondosságával megtudhatta. A második, átdolgozott előadói javaslat pedig annak daczára, hogy az átvevőnek az üzletből eredő kötelezettségekért való felelősségét feltétlenül állapította meg, még is módot kívánt nyújtani a jóhiszemű jogszerzőnek érdekei biztosítására úgy, hogy megállapította, hogy a ki bejegyzett kereskedő üzletét átvenni szándékozik, a szándékolt átruházásnak közzététele által menekülhet mindazon kötelezettségek alól, a melyeket az átvétel idején nem ismert vagy a rendes kereskedő gondosságával meg nem tudhatott. A mostani törvényjavaslat pedig a jóhiszemű átvevőnek jogos érdekeit úgy véli megóvhatni, ha az átvevőnek felelősségét az üzletből eredő csupán azon kötelezettségek tekintetében állapítja meg, a melyeket az üzlet átvétele idejében ismert vagy a rendes kereskedő gondosságával megtudhatott, a mi voltaképen az első előadói javaslatnak is álláspontja volt. A kettő közötti lényeges különbség az, hogy a míg az első előadói javaslat ennek a felelősségnek mérvét az átvett üzlet mint vagyontárgynak értékére korlátozta, addig a mostani törvényjavaslat az átvevőt ezen értéken felül saját egyéb vagyonával is felelőssé teszi.

Elismerve tehát a kereskedői köröknek azt a törekvését, hogy ők az üzlet átruházások eseteiben jogos követeléseiktől el ne essenek, lássuk már most, hogy e cél biztosítására szükséges és indokolt-e a javasolt különleges törvényhozási intézkedés. A kereskedelmi üzletek átruházásáról szóló törvényjavaslat abból a feltevésből indul ki, hogy a mostani jogállapotban, a melyben az átvevőt a hitelezővel szemben semminemű felelősség nem terheli, és a melyben a hitelező csak is az átruházó üzlettulajdonos ellen fordulhat, a követelésnek a korábbi üzlettulajdonostól való behajtása rendszerint nem vezet eredményre, különösen azokban az igen gyakori esetekben, a melyekben az üzlet átruházása a hitelezők kijátszását célzó csalárd szándékból történik. Én mindenek előtt is ennek a feltevésnek jogosultságát el nem ismerem és el nem ismerhetem. Igenis azokban az esetekben, a melyekben az üzletátruházások a hitelezők kijátszására irányuló, tehát csalárd szándékból történnek, a hitelező követelését a korábbi üzlettulajdonostól nem igen fogja behajthatni; de ezek az esetek, kereskedői osztályunk dicséretére legyen mondva, eddig még nem oly gyakoriak, hogy bárki, a nélkül, hogy jogosultságát ennek még csak hozzávetőleges statisztikai adatok feltárással igazolná, jó lélekkel azt állíthassa, hogy mai e részbeni jogállapotunk olyan, a melyben a hitelező követelésének kielégítéséhez *rendszerint* nem jut, mert ez a «rendszerint» szócska ily értelemben használva kereskedelmi forgalmunk tisztességének olyatén megbélyegzése, a mely ellen épen a kereskedői köröknek kellene tiltó szavukat felemlíteniök.

El nem fogadva tehát ennek a mivel sem okadatolt feltevésnek helyességét és jogosultságát, lehet e, szabad-e jogi szempontból azt a jogi tételt felállítani, hogy az üzletátruházások némely, mondjuk gyakori eseteiben jelentkező visszaéléseknek csak úgy lehet megfelelő gátat vetni, ha az átvevőnek az átvett üzlet tartozásaiért való felelősségét a törvény, mint az üzletátvétellel járó törvényes kötelezettséget parancsolóan kimondja?

A ki azt tartja, hogy a törvény egyedüli forrása a jognak, nem pedig csak a jog legtisztább s leghatályosabb kifejezője, a ki azt tartja, hogy a törvénynek az a feladata, hogy biza-

lommal nézhessünk elé annak, a mit az emberek cselekedni fognak, és nem az, hogy megóvjon bennünket az ellen, a mit az emberek cselekedhetnek, azok igen is akarhatnak az előttünk fekvő törvényjavaslatban egy oly jognak forrását statuálni, a melyet eddig jogéletünk nem ismert, azok akarhatják azt, hogy az üzlet hitelezői ezentúl fokozottabb bizalommal tekinthessenek épen azon visszaélések elé, a melyektől megóvni volna hivatva őket a törvény, mert hiszen a felelősségnek a törvényjavaslatban kontemplált kiterjesztése nemcsak hogy megóvná esetleges jogsérelmekről, hanem javítana is eredeti jogállapotukon, a mennyiben követelésük tekintetében nem csak az átruházott vagyontárgyban, hanem az átvevőnek egyéb vagyonában is találának fedezetet.

De a ki mint én azt tartja, hogy a jognak igazi forrása csak a köztudatban és a közszellemben lehet és van, a ki azt tartja, hogy a jog logikai és nem erőfogalom, a ki abban az erős hitben él, hogy a törvénynek nem az a hivatása, hogy csak az erősebbek érdekeit szolgálja, hanem az, hogy a mentesítés legyen a gyengébbeknek is az erősebbek túlkapásai és kizsákmányolása ellen, a ki a törvényalkotás terén ezekből a szempontokból indul ki, az már a limine elutasít magától olyan törekvést, a mely ezekkel a szempontokkal nem csak hogy harmonikus összhangban nincs, hanem azokkal homlok-egyenest ellenkezik.

Mert mit céloz megorvosolni a kérdéses törvényjavaslat? Gazdasági életünknek, jelesül kereskedelmi forgalmunknak egy oly jelenségét, melyet a mint azt már más helyen is hasonlóan kifejtettem, arra az általános üzleti pangásra kell visszavezetni, mely gazdasági életünket az utolsó években oly szomorúan jellemzi. Elismerem, hogy rosszhiszemű adósok mindig voltak és mindig lesznek, valamint azt is concedálom, bár bizonyos fentartással, hogy minél fejlettebb a kereskedelem és forgalom, annál nagyobb azok száma, a kik könnyű szerrel és másoknak a megkárosításával törekszenek vagyonszerzésre, de ezek csak kivételek, és azért az üzletek csalárd átruházása még is csak jelenség, a mely oly mértékben fog tért veszíteni, mint a mily mértékben adja meg a gazdasági élet fellendülésével az üzleti forgalom növekedése is a módot arra, hogy a kereskedő tiszt-

tességes módon boldogulhasson. Mert én még ama kereskedői körökkel szemben is, a kik ezen alkalommal azt hirdetik, hogy minálunk a törvényhozás és a birói gyakorlat mulasztásai folytán a kereskedelmi erkölcsök egyáltalában nincsenek megszilárdítva, sokkal *jobb* véleménynyel vagyok a mi kereskedői osztályunk érdemes tagjai felül, és azt tartom, hogy annak minden egyes tagja sokkal szivesebben boldogul tisztességes módon, mint a csalárd üzletátruházásnak nem épen veszélytelen alakjában. Épen azért újból is hangsúlyozom, hogy csalárd üzletátruházások igen is csak az általános üzleti pangás szülte jelenségek, melyek nem oly állandó jellegűek, hogy azoknak gyökeres orvoslásával a törvényhozásnak külön kellene foglalkoznia és a melyek az üzleti pangás elmúltával megszűnnek oly mérvben jelentkezni, a mely netalán igazolhatná a specialis palliativ törvényhozási intézkedést.

Bármely létező állapotnak megvannak a maga kinövései és ha minden időleges állapotnak különleges kinövéseit különleges törvényhozási intézkedésekkel kívánnók orvosolni, akkor a mi törvénykönyvünk nemsokára annyira hemzsegne az ilyen ephemer értékű törvényalkotásoktól, hogy ember legyen, a ki magát azok tömkelegében tájékoztatni tudja. A mi törvényhozásunk, öntudatosan avagy véletlenül-e, azt ezúttal nem kutatom, mindeddig tartózkodott is — a mennyire csak lehetett — az egyes időszakok ilyen időleges jelenségeit különleges törvényhozási intézkedésekkel orvosolni. És ugyan kérdem, a mikor a törvényhozás engedve, a legtöbb esetben mesterségesen előkészített közvélemény nyomásának, az ilyen specialis törvényalkotások terére lépett, nem-e mindig azt kellett tapasztalnunk, hogy a mint az emberi testben lappangó betegség esetében a jelenségnek gyógykezelése magát a betegséget nem szünteti meg, ép úgy a gazdasági vagy társadalmi beteg állapot kinövéseinek a célzott orvoslása sem szüntette meg magát a beteg állapotot. Sőt azt kellett tapasztalnunk, hogy a kinövések üldözésével az orvosolni kívánt állapot beteg volta inkább csak fokoztatott, mert nem a rosszhiszeműséget, hanem mindig csak a jóhiszeműséget érte utól a törvény kemény keze. A csalárdságra törekvő furfang ugyanis mindig megtalálja módját annak, hogy mint kell az ilyen specialis törvény intéz-

kedését törvényes alakban kijátszani; a tisztességes felfogás pedig saját igen sokszor jogosult érdekeinek megkárosulásával félrevonul, mert nem akar a törvénnyel ellenkezésbe jutni.

De ha a mi törvényhozásunk kivételes ritka esetekben a specialis törvényalkotás erre a terére lépett is, az erre alapul szolgálható okot sohasem találta ott, a hol ezt a szóban levő törvényjavaslat keresi. A mi törvényhozásunk ezen a téren is eddig mindig abból az egyedül helyes felfogásból indult ki, hogy az ilyen különleges törvényhozási intézkedések csak ott jogosultak, a hol a socialis politika ama félreismerhetlen követelményének kell eleget tenni, mely a gyengébbeknek az erősebbek túlkapásai és kizsákmányolása elleni védelmében talál kifejezést. De hogy, a mint azt a jelenlegi javaslat czélozza, a gazdaságilag erősebb nagykereskedői osztálynak nyújtassék külön védelem a sokkalta gyengébb kiskereskedőkkel szemben, ez egy oly törvényhozási unikum volna, a melynek forrását ugyan hiába keresnők a köztudatban és a közszellemben, hacsak magának ennek az érdekelt nagykereskedői osztálynak a felfogását ily közszellemnek nem tekintjük; és az ebben recipiált jog fogalmát ugyan hiába keresnők a logikában, mert fogalmi meghatározása csakis a sic volo, sic jubeo elvéből volna levezethető. Mondhatnók ugyan, hogy ebben a törvényhozási intézkedésben a kereskedői tisztesség találna védelmet a tisztességtelen, erkölcstelen, csalárd eljárás ellen, de erre az a megjegyzésem, hogy ez kell hogy védelmet találjon már az általános törvényhozási intézkedésekben, a melyek a büntető jogban és a megtámadási jogban nyernek kifejezést, mert ellenkező esetben ép annyi jogosultsággal léphetne fel bármely gazdasági és társadalmi osztály a törvény különös oltalmában való részesítés iránti igényével.

Mindezek után én egész határozottsággal merem azt a kijelentést tenni, hogy nem létezik oly parancsoló szükség, mely a tervbe vett különleges törvényhozási intézkedést megnyugtatólag indokolhatná.

De nézzük, hogy azok az alapelvek, a melyekre a törvényjavaslat fel van építve, indokolhatja-e ennek a különleges törvényhozási intézkedésnek a szükségét és jogosultságát.

A javaslat tudvalevőleg abból a felfogásból indul ki, hogy a

kereskedelmi üzlet nem csupán egyes vagyon tárgyak foglalatából, hanem oly aktívák-ból és passzívák-ból álló vagyonösszeségből alakul, a mely a kereskedő egyéb vagyonától tényleg elkülönülő szerves vagyonegységként jelentkezik; ebből kiindulva pedig a javaslat arra a következtetésre jut, hogy az üzlet mint fogalmi egésznek elidegenítése esetében tehát az átvevő a passzívákat is átvenni tartozik. De a javaslatnak ez az álláspontja merőben téves és ellenkezik a hitelező követelésének vagyis a passzívák-nak jogi természetével. Mert ha a kereskedelmi üzletben az aktívák, mint pozitív vagyonelemek, a passzívák-kal mint nemleges vagyonelemekkel egybekapcsolódnak is annyiban, a mennyiben rendes viszonyok között az utóbbiak az előbbieken találják fedezetüket, ebből még egyáltalában nem következik, hogy a passzívák mindig csak az aktívákat terhelik; mert a kereskedelmi üzlet tulajdonosa hitelezőjének követeléseért minden vagyonával és nem csupán üzleti aktíváival felelős, bizonyos esetekben, mint p. o. a bizomány esetében, más-sal nem is felelhet, mint csak a saját magánvagyonával. A hitelező követelésének vagyis a passzívák jogi természete tehát egyáltalában nem különbözik más követelés jogi természetétől, és mint a kereskedőnek magánhitelezője nem zárható el attól, hogy követelésére nézve adósa üzleti vagyonelemeiből keressen kielégítést, noha magánkövetelése adósa üzletével semmiféle szervi összefüggésbe nem hozható, ép úgy nem korlátozható az üzleti hitelező kielégítési joga csupán az üzleti vagyonra, mert az áruhitel nem az üzleti vagyonnak nyújtott reális, hanem az üzlettulajdonos személyének nyújtott személyes hitel.

Ha valamely üzlet átruházása esetében az egyetemes jogutódlás esete állana be, akkor elméletileg igazolt volna az egyetemleges jogutódlás esetére megállapított azon jogszabályoknak alkalmazása, a melyek értelmében a jogutód felelős a jogelőd tartozásaiért. Az örökös, a ki a hagyatékot mint vagyonegyetemet veszi át, a vagyonnal együtt kell hogy átvegye annak terheit is, indokolja ezt a vagyon jogi természete. Már az ingatlan vevőjét az ingatlanra bekeblezett terhek is nem a successio gondolatán alapuló törvényes felelősség elvénél fogva, hanem csak is nyilvántartó intézményének különleges rendelkezései

alapján terhelik, ő reá tehát az eladónak személyes kötelezettségei még abban az esetben sem szállanak át, ha az azok ellenében nyert vagyonértékek az ingatlanra fordítottak és így az ingatlannal, mint vagyontárgygyal organikus összefüggésben vannak. A törvényes felelősségnek megállapítását az egyetemleges jogutódlás esetét kivéve az elmélet is csupán az ingyenes, visszteher nélküli vagy szinleges visszteher mellett kötött jogügyletek tekintetében igazolja; a minthogy a javaslat is kifejezett céljában csak is az ilyen üzleti átruházások eseteiben kívánja ennek a törvényes felelősségnek megállapítását létesíteni, a mikor indokolásában szószerint a következőket mondja: «hogy insolid kereskedők, a kiknek az üzleten kívül többnyire semmijük sincs, egyenesen azért szokták üzletüket átruházni, hogy magukat hitelezők irányában fennálló kötelezettségeik alól kivonják és e végből vagy számbavehető ellenérték nélkül ruházzák át az üzletet olyas valakire, a ki velők a hitelezők kijátszására nézve egyetért, vagy a kapott ellenértéket a hitelezők elől könnyű szerrel elrejtik.»

Ennek a kifejezett célnak, vagyis a hitelezők kijátszására csalárd úton létesült üzletátruházások megakadályozásának biztosítása egyáltalában nem igazolhatja elméletileg az olyan törvényes felelősségnek a megállapítását, a melyről maga a javaslat is elismeri, hogy gondoskodni kell ennek megfelelő korlátozásáról, ha csak azt nem akarjuk kockáztatni, hogy maguk az üzletátruházások gyakorlatilag lehetetlenné váljanak. Mert ott, a hol az általános elv a maga teljes keresztülvitelében oly romboló hatással lehet a gazdasági élet egy fontos tényezőjének érintésében, hogy a törvényhozásnak már előre kell gondoskodni megfelelő korlátozásról, ott nem ennek az elvnek az alkalmazását igazolhatja az elmélet, hanem igazolhatja és igazolja azt, hogy gondoskodjunk nem a törvényes felelősség mint általános elvnek oly korlátozásáról, a mely lehetetlenné nem teszi a gyakorlatban magát az üzletátruházást, hanem azokról a szükséges törvényhozási intézkedésekről, a melyek az üzletátruházásoknál is, mint minden más jogügylet és jogcselekménynél előforduló rosszhiszemű visszaéléseket megszüntetni lesznek alkalmasak. Intézményes alkotásokkal, a melyek nem csupán a muló idők pillanatnyi hangulatának és

bizonyos jelszavaknak hatása alatt keletkezett kétes becsű jogszabályoknak, hanem általános jellegű a jogélet minden terén alkalmazást nyerő állandó értékű jogszabályok foglalatja, csak ilyen intézményes alkotásokkal lehet és szabad az élet felfemerülő jelenségeit a jogszerűség és az igazság medrébe terelni.

Az előadottak nyomán nekem tehát erős hitem és meggyőződése, hogy a kereskedelmi üzletek csalárd átruházásának esetei egyrészt nem is oly gyakoriak, a melyek egy erre vonatkozó különleges törvényhozási intézkedést indokolhatnának, másrészt pedig az, hogy az igazságügyi kormányzat által az azok meggátlására javasolt törvényhozási intézkedés célhoz nem fog vezetni, de bele sem illeszthető fennálló modern jogrendszerünkbe. A mi jogalkotásainkban a közelmúlt évtizedekben mindig érvényesült a szabadelvű felfogás, a szónak igazi értelmében. A cselekvési szabadságot mindenki számára biztosítani, azt soha kelletén túl és csak annyiban korlátozni, a mennyiben azt a közügy mindenekfelett álló érdeke megköveteli, ez az igazi szabadelvűség vonul végig félreismerhetetlen alakban összes újabb törvényalkotásainkon. Osztály- vagy más különleges érdek különös oltalmat csak a legritkább esetekben nyert és ezt is csak akkor, ha a köztudatba ment át annak felismerése, hogy ezen különös oltalom nélkül maga a veszélyeztetett érdek fenn nem tartható és mindig csak annak szem előtt tartása mellett, hogy a cselekvési szabadság megszorítására irányuló törekvés egy oly törvényhozási lejtő, melyen kellő óvatosság nélkül észrevétlenül is a legsötétebb reakció felé evezünk, épen ezért már a szabadelvűségnek a jogban is érvényesülő eszméjének nevében tiltakoznom kell egy olyan törvényhozási intézkedés célba vett megalkotása ellen, mely épen egy olyan téren, a hol a cselekvési szabadság a prosperálásnak létalapja, a kereskedelmi forgalomban t. i. a cselekvési szabadságot szükség nélkül oly békóba akarja verni, melyek az egészséges és erős üzleti szellemet csirájában fojthatják meg és a melyek épen azt a szabad mozgást tennék a kereskedelmi forgalomban lehetetlenné, a mely nélkül nincs üzleti élet és nincs üzleti forgalom és mindezt nem azért, mert ezt a kereskedelmi forgalom biztonsága így követelné, hanem

csupán azért, mert ezt a kereskedelmi forgalom csupán egyik tényezőjének, a nagykereskedőknek kelletén túl dédelgett érdeke úgy óhajtana.

*

A javaslat, a mint fentebb már reá mutattam, a kontemplált törvényes felelősséget a successio fogalmára alapítja és ha nem is alkalmazza mindenben az egyetemleges jogutódlás eseteire e részben megállapított jogszabályokat, még is akkor, a mikor, a habár csak az üzletből eredő kötelezettségek, tehát azok tekintetében, a melyek az átvett vagyonösszeségnek egyik (t. i. nemleges) alkatrészét képezik, az üzlet átvevőjének felelősségét megállapítja, e felelősség mérveinek megállapításánál túl megy azokon a határokon is, a melyek minden helyes elmélet szerint az egyetemes jogutódlás esetében is ezt a felelősséget úgy korlátozzák, hogy a vagyont átvett jogutód nem minden vagyonával, hanem csak is az átvett vagyonnal vagy annak értékével felel a jogelőd tartozásaiért. A javaslat szerint ugyanis az üzlet átvevője nem csak az átvett üzleti vagyonnal, hanem minden más vagyonával is felelős az átvett üzletből eredő kötelezettségekért és így elejtve a felelősség korlátozásának azt a rendszerét, a mely minden jogutódlás esetében alkalmazást nyer, az átvett üzletet mint aktívák és passzívák álló vagyonösszességet a hitelező javára kiforgatja eredeti állapotából és az aktívákhoz hozzászatólja az átvevőnek egyéb vagyonát is, ez által a hitelező javára oly kielégítési alapot teremtvén, a melyhez az soha semmi körülmények között hozzá nem nyulhatott volna.

Az örökös az örökhagyó tartozásaiért csak is az örökség erejéig felelős, az örökség vevője sem felel szigorúbban mint az eladó örökös, az egész vagyonnak élők közötti átruházása esetében az átvevő felelőssége az átvett vagyonra van korlátozva, a megajándékozott is csupán az ajándéktárgy értéke erejéig felel az ajándékozónak az ajándékozás idejében fennállott kötelezettségeiért és csupán az üzlet hitelezőnek van a javaslat szerint oly erős méltatást érdemlő igénye, hogy az ő kedvéért az abszolút hatályu fenti jogtétel alkalmazásától el kell tekinteni, minden helyes absztrakt elméleti tételt félre kell

tenni és mert a javaslat azt véli, hogy a gyakorlatban ennek az egyedül helyes elméleti tételnek alkalmazása mellett minden perben, melyet valamely hitelező az üzlet átvevője ellen indít, vita és bizonyítás tárgya volna, hogy mennyi vagyont vett át az üzletátvevő és hogy a hitelező helyzetén az sem könnyítene, hogy e tekintetben az átvevőre háríttatnék a bizonyítás terhe, mert az ily szabályozás elmaradhatlan következménye mégis az volna, hogy a perek roppantul elhúzódnának s a hitelező sok esetben csak akkor juthatna jogerős ítélethez, mikor már az átvevőn sem lehetne megvenni semmit», mert mondom, a javaslat ezt véli, azért helyes-e, szabad-e megállapítani azt: hogy az átvevő minden más vagyonával is felelős, mert hát az üzlet hitelezőjének meg kell könnyíteni, hogy követeléséhez jusson, a mi ha nem lehetséges abból a vagyontárgyból, a melynek feltételezése mellett hitelezett, hát lehetséges lesz abból a többvagyonból, a melyhez minden jog és igazság szerint semmi köze.

Hogy az átvett üzlet, mint vagyonegyetem átvétele esetén a felelősséget az átvett vagyon értékére szorítani, gyakorlatilag azt jelentené, hogy a szükségesnek bizonyult törvény teljesen hatálytalan lenne, ez épen oly «erős» állítás, mint az, hogy egy üzleti vagyon helyes felbecsülése majdnem mindenkor a lehetetlenségek közé tartozik. Mert az igaz, hogy az ily, az összes jogrendszerekben érvényesülő korlátozás nem könnyítene a hitelező helyzetén, mert nem juttatná abba a kényelmes helyzetbe, hogy követelését egyszerre három vagyontárgyból, ú. m. eredeti adósa megmaradt magánvagyonából, továbbá az átruházott üzletből, mint vagyontárgyból és végre az átvevőnek egyéb magánvagyonából is kielégíthesse, hanem az osztó igazságnak megfelelően arra utalná, hogy kielégítésének szorgalmazásában maradjon annál a vagyontárgynál, a melynek feltételezésében ő eredeti adósának hitelezett. De ez még nem jelentené azt, hogy ez által az átvevőnek törvényes felelőssége hatálytalanná válnék, hanem csupán azt eredményezné, hogy bármilyen nehéznek is látszassék valamely üzleti vagyon értékének megállapítása, mint minden más esetben, a hol az üzlet, mint vagyontárgy, valamely peres igény tárgyául szolgál, az üzletátruházás esetében is, ez az érték perrendszerü módon

megállapíttassék, és pedig mindazon tényezők figyelembe vételével, a melyek az áruüzlet értékére befolyással lehetnek. A kereskedői szakértelem majd megállapítja a divatcikknek az idény szerint váltakozó értékét is, és arra is figyelemmel lesz, hogy a más helyiségben történt elhelyezés volt-e és mily mérvben befolyással az érték csökkentésére vagy esetleges emelésére is; a bíró pedig figyelemmel lehet és lenne arra, hogy a hitelező követelésének esedékessége időpontjában milyen volt annak a vagyontárgynak értéke, a melylyel az átvevő az átvett üzletből eredő kötelezettségekért felelős; és tekintetbe venné azt is, hogy az időközi és különböző tényezők által befolyásolt értékcsökkenés, avagy értékemelkedés — mert ez sincs kizárva — kinek a javára és kinek a terhére számítandó. Ebből pedig az következne, hogy az üzleti conjunkturák által okozott értékváltozások, a melyeknek előidőzésében sem az üzlet átadója, sem az üzlet átvevője semmiképen sem részes, nem minden esetben esnének az üzlet átvevőjének terhére és a hitelező javára, hanem csak azt terhelnék, illetve gazdagítanák, a ki mint az illető vagyontárgy jogszerű tulajdonosa a tulajdonnal járó minden esélyt viselni köteles, illetve a maga javára fordítani jogosult.

És nem állana elő az a jogilag képtelen helyzet, hogy a hitelező az üzletet átvevő személyes kereskedői tulajdonságai folytán előállott értéktöbbletre jogszerű igényt tarthatna csak azért, mert az a vagyontárgy, a melyre ő voltaképen hitelezett, jobb kezekbe került.

Az a körülmény tehát, hogy csak az átvett üzleti vagyon értéke erejéig való felelősség rendszerének elfogadása mellett, a hitelező csak a megfelelő bizonyítási eljárás lefolytatása, tehát egy hosszadalmas peres eljárás útján juthatna követeléséhez, semmiképen sem indokolhatja egy oly felelősségnek a megállapítását, mely nemcsak hogy semmiféle jogrendszerben elfogadva nincsen, hanem egyenesen ellenkezik az osztó igazság abszolút hatályu elveivel. Ha az örökhagyónak, ha a megajándékozottnak hitelezője, ha minden más vagyonnak élők közötti átruházása esetében a hitelező, a mennyiben erre igényt tarthat, csak is azon vagyoni állapot szerint követelhet kielégítést, a mely eredeti adósánál a követelése lejártakor

fenforgott, és ha ezekben az esetekben az azon időbeni vagyon-érték ugyancsak pervita és bizonyítás tárgya, és ebben a jogéletnek semmiféle tényezője mindeddig nem látta a hitelezőnek oly jogsérelmét, a melynek orvoslása érdekében, a mint a javaslatban kifejezést nyer, az eljárást meg kell «könnyíteni», voltaképen azonban a felelősséget kell szigorítani, akkor az üzleti átruházások esetében sem lehet, sem szabad a minden egyéb jogutódlás esetében fennálló felelősséget kiterjeszteni csak azért, mert a javaslat azt feltételezi, «hogy máskülönben a hitelező sok esetben csak akkor jutna jogerős ítélethez, a mikor már az átvevőn sem lehetne megvenni semmit». Az ilyen indokolás egyrészt a legsujtóbb ítélet azon bírói eljárási rendszer felett, a melyet igazságügyi kormányzatunk mindeddig nemcsak tűrt, hanem erre vonatkozó újabb eljárási javaslatában a jövőben is fentartani czéloz, másrészt pedig annak bizonyítéka, hogy ez a mostani javaslat abban a feltevésben látott napvilágot, hogy az összes üzletátruházások abból a célból történnek, hogy ez által az átadott üzlet hitelezői kijátszassanak. Én ugyan perhorreskálom azt a feltevést, mert én sokkal jobb véleménynyel vagyok kereskedői osztályunk minden egyes tagjáról, hogy sem ennek a rosszhiszeműségnek fenforgását általánosságban feltételezzem róluk, de még a javaslat eme feltevésének alapján is, ugyan miféle jogi alapelvből lehet azt a jogi tételt deriválni, hogy valakinek a rosszhiszeműsége kell, hogy annak az előnyére szolgáljon, a ki ellen az elkövettetett. Annak a jogi felfogásnak igenis megtalálom a nyomát minden jogrendszerben, hogy a vétkes fél a sértettnek a sértéssel okozati összefüggésbe hozható minden kárát megtéríteni tartozik, azt is hallottam már, hogy a teljes elégtétel alkatrészei nemcsak a tényleges kár, hanem az elvesztett haszon is, de mindezeknek a jogi felfogásoknak az alapvető gondolata az, hogy a sértettet vissza kell helyezni a jogsértés előtti állapotba. Olyan jogi tételt azonban, hogy a rosszhiszeműség a sértett fél helyzetét előnyösebbé tegye, mint a milyen az a jogsértés előtt volt, ilyent eddig még sehol nem tanultam és az ilyennek a statuálása a mi törvényhozásunknak tartatott fenn, ha — a mit én ugyan nem hiszek — a jelen javaslatból törvény lesz.

De, a mint már előbb hangoztattam, én ilyen általános rosszhiszeműséget nem tételezek fel, és azért hangsúlyozom, hogy kár volna a sporadice előfordulható egyes családságok meggátlása végett a jóhiszemű üzletátruházásokat a felelőségek ezen drákói kiterjesztésével a jövőben lehetetlenné tenni és ez által a kereskedelemnek nálunk úgy is már ijesztő mérvben pangó forgalmát még jobban megbénítani. Ha igaz volna is az, a mit el nem ismerhetek, hogy nálunk egész üzletek csak ritkán képezik forgalom tárgyát, a mely állítás különben épen azt bizonyítja, hogy épen azért, mert ezek az üzletátruházások gyérek, nincs is szükség a kivételes törvényhozási intézkedésre, de mondom, ha igaz volna is az, akkor ebből nem-e az következik, hogy tehát ne akadályozzuk meg egészen ezeket az üzletátruházásokat? Mert minden helyes közgazdasági elmélet szerint nem áll az, hogy az nem kívánatos, hogy az adósságokkal túlterhelt üzletek átruházása megkönnyíttessék. A kereskedelmi üzlet ugyanis épen különleges gazdasági rendeltetésénél és forgalmi szerepénél fogva, mint szerves vagyoni egység, különösen a mi kezdetleges viszonyainkban és a mai nehéz gazdasági helyzetben, egy olyan szükséges vagyontárgyat képvisel, melyet csak azért, mert esetleg adósságokkal túl van terhelve, ép oly kevésbé szabad a forgalomból kizárni és ez által az elértéktelenedés és ennek folytán a megsemmisülés veszélyének kitenni, mint bármilyen más vagyontárgyat; mert az, mint közgazdasági tényező, a nemzeti vagyonnak egy alkatrésze, melynek megsemmisülésével magának a nemzeti vagyonnak állaga csökken. Mert épen a mi fejletlen kereskedelmi viszonyaink mellett közgazdaságilag nem csak az a kívánatos, hogy a jó üzletek apáról fiúra szálljanak át s nemzedékről-nemzedékre tovább fejlesztve a családban maradjanak, hanem minden helyes közgazdasági elmélet szerint akár azért, mert az üzlettulajdonos kellő szakismeret hiányában, vagy kellő tőke-erő felett nem rendelkezvén, az üzlet folytatására nem alkalmas, akár azért, mert az üzlet gazdaságilag gyöngye, rossz kezekben lévén, adósságokkal túlterheltetett, az is kívánatos, hogy az a vagyontárgy gazdát cseréljen és más, jobb kezekbe jusson, hogy az új tulajdonos egyéni és vagyoni viszonyainak megfelelőbb volta folytán,

magának az üzletnek, mint vagyontárgynak fennállása és gyarapodása biztosítsák. Ennek lehetősége pedig csak az által lesz megadva, ha kimondatik, hogy ez az új tulajdonos az ő nagyobb tőke-erejét és az ő egyéb személyi és üzleti viszonyait az üzlet átvétele folytán nem köti le nagyobb mértékben, mint az az érték, a melyet ő az üzletben, mint vagyontárgyban átvész.

Nem merülhetnek fel e tekintetben számbavehető nehézségek olyan esetben sem, a melyben az átvevő az üzlettel együtt átvett tartozások egy részének kielégítése után jut csak tudomására annak, hogy más üzleti terhek is vannak, melyek — a már kielégítettekkel együtt — az átvett üzlet-vagyon értékét meghaladják. Mert az átvett vagyonra korlátozott felelősség rendszerének elvéből folyik, hogy ily esetben a hitelezők csak is aránylagos kielégítést igényelhetnek, ez a körülmény pedig, ha nem is zárja ki, de mindenesetre csökkenteni annak a veszélynek a lehetőségét, hogy az átvevő az átvett vagyonértéken felül feleljen az átvett üzletből eredő kötelezettségeikért, a mely veszély különben fokozottabb mérvben áll be minden kellő gondosság alkalmazása daczára is a javaslat felelősségi rendszerének elfogadásával.

Összefoglalva a mondottakat és concedálva — bár én ennek szükségét nem ismerem el — azt, hogy üzletáruházások esetére a hitelezők érdekei megóvásának hatályosabbá tételéről a törvényhozás gondoskodjék, én azt tartom, hogy a hitelezők érdekeinek ez a megóvása nem szabad hogy túllépje a jog-szerűség határait és nem szabad, hogy a jóhiszemű üzletáruházásokat megnehezítse csak azért, hogy a csalárd üzletáruházások megakadályoztassanak. Itt két érdek áll egymással szemben; az egyik a hitelezők érdeke, a másik a kereskedelmi forgalom szabadságának érdeke. A hitelezőnek jogos érdeke csak az, hogy ő meg ne fosztassék attól a vagyonalaptól, a melynek feltételezése mellett hitelt nyújtott; ez a jogos érdek pedig kielégítést nyer már az által is, ha az üzletátvevőnek felelőssége az átvett vagyon értéke erejéig korlátoztatik. A kereskedelmi forgalom szabadságának nagy közgazdasági érdeke pedig az, hogy a jóhiszemű üzletáruházások és az ezek nyomában járó fellendülés semmi képzelt egyoldalú érdek kedvéért meg ne nehezítettessenek.

Ha tehát el is fogadhatnám, hogy a kereskedői üzlet hitelezőinek jogos érdeke megköveteli azt, hogy üzletátruházások esetében követelési joguk a törvény különös oltalmában részesíttessék, akkor is csakis addig a határig mennék el a magam részéről, a hol a most említett két érdek oly módon talál ki-elégítést, hogy ez által az egyik ne a másik kárán részesíttessék a törvény különös oltalmában. A javaslatnak azt az álláspontját azonban, hogy a kereskedői hitelezők részére üzletátruházások esetében eredeti jogállapotuknál előnyösebb állapot teremthető az által, hogy az üzletet átvevő ne csak az átvett, hanem ezenfelül a saját vagyonával is feleljen az átvett üzlet tartozásaiért, a leghatározottabban perhorrescálom, mert ez nemcsak hogy nem tekinthető a hitelezők jogos érdekének, hanem gyakorlati eredményében oda vezetne, hogy az a másik nagy érdek: a kereskedelmi forgalom szabadsága a legnagyobb mértékben érintetné annyiban, a mennyiben a javaslat álláspontján az üzletnek mint vagyonösszességnek forgalma egyenesen lehetetlenné válnék. Mert hiszen, hol akad majd az a reális vevő, a ki valamely üzletet annak ismeretlen terheivel átvész azon tudatban, hogy ő ezen terhekért nemcsak az átvett, hanem ezen felül még a saját vagyonával is felelős, még pedig, minthogy a javaslat e részben különbséget nem tesz, nem csupán azzal a saját vagyonával, a melylyel az üzlet átvételekor már tényleg bír, hanem azzal az esetleges vagyoni többlettel is — és pedig a hitelező követelésének egész elévülési idejének tartama alatt — a melyhez csak az üzletátruházás után jut, tekintet nélkül annak szerzési módjára, úgy hogy ez az üzletet átvevő még az öröklött vagyonával is felelőssé válik az átvett üzletből eredő tartozásokért, a mi pedig a többek között ahhoz a képtelen jogállapothoz is vezethet, hogy az öröklött vagyon, a mely minden észszerű jogállapot szerint első sorban az örökhagyó kötelezettségeiért kell hogy feleljen, egy, és nincs kizárva, hogy igen tetemes részében, az üzletet átvevő az itt javasolt törvényes felelőssége által felemésztetvén, az örökhagyó hitelezői az egytetemes jogutódlás minden általános szabályai ellenére kénytelenek lesznek a hagyatéki vagyonnak más tartozásokra történendő fordítását tehetetlenül tűrni.

A javaslat elejtve a felelősségnek az átvett üzleti vagyona-
 való korlátozását és ebből folyóan megállapítván az üzletet át-
 vevőnek egyetemleges és egész vagyonával való felelősségét az
 átvett üzletből eredő kötelezettségekért, ezt a felelősséget két
 irányban tartotta enyhítendőnek. Egyrészt *tárgyi* tekintetben,
 a mennyiben az átvevőt csak *üzletátruházás esetében* és az át-
 ruházónak csakis *az üzletből eredő kötelezettségeiért* teszi fele-
 lőssé ; másrészt pedig *alanyi* tekintetben, a mennyiben az át-
 vevő az üzletből eredő kötelezettségekért is csupán az esetben
 és annyiban lesz felelős, ha és a mennyiben a kötelezettségek
 fennállását az átvétel idején ismerte, vagy a rendes kereskedő
 gondosságával megtudhatta. Hogy az átvevőnek kontemplált
 ez a felelőssége csupán szerződéses átruházás esetében foghat
 helyt, ezt kifejezetten a javaslat ugyan nem mondja, de ez fo-
 lyik a dolog természetéből, mert minden másnemű átruházás
 esetében kell hogy alkalmaztassanak azok a jogszabályok, a
 melyek az illető jogrendszerekben érvényre jutnak. A javaslat
 a szerződéses átruházások tekintetében nem tesz ugyan kü-
 lönséget a között sem, hogy az átruházási szerződés vissz-
 teherrel, avagy visszteher nélkül, esetleg színleges visszteher-
 rel kötött-e, kétségtelen azonban, hogy itt voltaképen csakis
 a valóságos visszterhes szerződéses átruházási jogügyletből szár-
 mazó törvényes felelősségnek megállapításáról van szó, mert
 hiszen a visszteher nélküli átruházások eseteiben már az eddigi
 jogállapot is megállapította az átvevőnek e részbeni felelőssé-
 gét, a melyen csak annyiban változtat a javaslat, hogy annak
 eddigi mérvét kiterjeszti. A javaslat az üzletátruházás fogalmát
 nem határozza meg közelebbről, kétségtelen azonban, hogy ez
 alatt az üzleti vagyon átruházásának azon eseteit akarja ki-
 fejezni, a melyekben az egész üzlet mint vagyonösszesség ké-
 pezi átruházás tárgyát, a mely vagyonösszességnek alkatrészei
 tehát nem csupán az áruraktár, hanem az aktív követelések, a
 berendezés és maga a clientela is. Csupán 3. szakaszában in-
 tézkedik e tekintetben a javaslat, a mennyiben oly esetben, a
 melyben az üzlethez tartozó nem minden vagyon volt az át-
 ruházás tárgya, a bírói mérlegelésnek hagyja fenn az összes
 felforgó körülmények figyelembe vételével megítélni, hogy fen-
 forog-e az üzletátruházásnak az az esete, a mely az átvevőnek

törvényes felelősségét megállapítja. A javaslat e részbeni indokolása szerint még oly esetben is fenforogni látja az üzletátruházásnak ezt a nemét, a melyben esetleg minden reális érték, pl. az összes árúk, az átruházó tulajdonában marad, és az átvevő csupán az üzleti összefüggésen és összeköttetéseken alapuló értéket kapja meg; mert a javaslat abból a felfogásból indul ki, hogy ilyen esetben az üzlet folytatásának a lehetősége a fődolog és az üzlethez tartozó vagyontárgyak, úgymint árúk, készpénz, lejárt követelések stb, az átruházót csakis mint magánembert, tehát nem mint üzlettulajdonost illetik meg. A javaslat tehát ilyen esetben csakis az üzlet folytatásának a lehetőségében keresi azt az értéket, a melynek ellenértékéül megállapítja az átvevőnek egész vagyonával való felelősségét az átvett üzletből eredő kötelezettségekért; csak hogy szem elől téveszti a javaslat azt, hogy ez csak fiktív érték, a mely csakis az átvevő személyes tevékenységének és kereskedői képzettségének hozzájárulása folytán válik értékesíthető vagyontárggyá és hogy az átruházás majdnem minden ilyen esetben épen azért volt szükséges, mert az átruházóban hiányoztak ezek a személyes tulajdonságok és ez a kereskedői szakavatottság, a rátermettség; és ez a képzelt érték épen ennek folytán már teljesen veszendőben volt. Más esetben meg a javaslat azt tartja, hogy ez a törvényes felelősség az átvevőre még abban az esetben is átháramlik, ha az átvevő az üzletet nem folytatja, hanem máskép rendelkezik azzal, nevezetesen ha annak árúit úgynevezett partie-árúkban adja tovább, vagy más módon, p. o. végeladás útján értékesíti. Pedig ily esetben üzletátruházásról a szónak igazi értelmében szó nem lehet, mert az esetben «nem aktívákból és passzívákból álló vagyonösszeség, mely önálló gazdasági rendeltetésénél és a forgalmi életben való szerepénél fogva a kereskedő egyéb vagyonától, sőt egy másik üzletétől tényleg elkülönülő szerves egységként jelentkezik», hanem csupán egyes vagyontárgyak képezik az átruházás, ilyen esetben helyesebben mondva az adásvétel tárgyát.

A javaslat álláspontján tehát az átvevőnek felelőssége voltaképen nicsen is a valóságos üzletátruházás tényének fel-tételéhez kötve, hanem az meg lesz állapítandó már minden

olyan esetben is, a melyben az üzleti vagyonnak, nevezetesen az árúknak valamely tetemesebb része lesz átruházás, ily esetben helyesebben mondva az adásvétel tárgya. Hogy egy ilyenemű felelősségnek a megállapítása mit jelentene a kereskedelmi forgalomban, azt azoknak a megítélésére bízom, a kik ismerve a gyakorlati életet, tudják, hogy egy oszlófélben levő kereskedői üzletnek vagyontárgyai mily nehezen értékesíthetők már a mai állapot szerint is. És hogy lehet-e és szabad-e a fent ecsetelt két szélső határvonal között mozgó átruházások eseteiben a törvényjavaslat tekintete alá eső üzletátruházás esetének fenn vagy fenn nem forgását a birói cognitio tárgyává tenni, azt ismét azoknak a megítélésére bízom, a kik tudják, hogy még a kellő kereskedelmi szakértelemmel biró kereskedőre nézve is mily nemcsak nehéz, hanem merem állítani, abszolút lehetetlen annak a kérdésnek az igazságos eldöntése, hogy forog-e fenn valóságos üzletátruházás vagy sem. Ennek a nehézségnek pedig a gyakorlatban az lesz a következménye, hogy az életet híven megfigyelő és mélyen gondolkozó biró, a ki mindig a legenyhébben ítél, rendszerint óvakodni fog a konkrét esetben az átruházásnak azt a nemét felismerni, a mely a törvénynek az átruházás rosszhiszeműségének feltételezésével megállapított felelősségét vonná maga után; a magába zárkózott, saját és más bajai felett töprengő biró pedig, a ki mindig hajlandó az emberek jó tulajdonságait alább becsülni, rossz sajátságait pedig nagyobbaknak tartani, indokolatlan túlbuzgósággal fogja a törvényes felelősségnek ezt a mérvét még oly esetekben is megállapítani, a melyekben üzletátruházásról a szónak kereskedelmi értelmében beszélni igazán nem lehet. Egy ilyen az igazság és méltányosság két legszélsőbb határai közt mozgó, a birónak is emberi természetének gyengeségéből szükségszerűleg folyó ingatag judikaturának pedig a kereskedelmi forgalomnak egy oly bizonytalansága járna a nyomában, a melyet egyáltalában nem ellensúlyozhatna az a képzelt haszon, mely a hitelezők vélt érdekeinek dédelgetésében rejlik.

★

A másik *tárgyi* tekintet, a melyben a javaslat az átvevőnek felelősségét üzletátruházás esetében enyhítendőnek tartja,

az, hogy az átvévőt az átruházónak csakis az átruházott üzletből eredő kötelezettségeiért teszi felelőssé.

Az «üzletből eredő kötelezettségek» fogalma alatt a kereskedelmi forgalomban rendszerint az árútartozásokat és az escomptból eredő váltó-tartozásokat értik. A javaslat intentiója szerint pedig ezen fogalom alá tartoznak ezeken felül nemcsak azok a kötelezettségek, melyeket az átruházó kereskedő még az üzlet fennállása előtt abból a célból vállalt el, hogy az üzletet megalapíthassa, mint pl. a kölcsönfelvétel, üzlethelyiség átalakításának költsége, annak bére stb., hanem még az oly kötelezettségek is, a melyek az üzletátruházónak valamely tiltott cselekményéből, pl. szabadalombitorlásából származnak, hacsak megvan az okozati összefüggés a tiltott cselekmény és az üzleti gestio között.

Kérdem már most, hogy az «üzletből eredő kötelezettségek» fogalmának ilyenén értelmezése mellett, az áthárítani célzott kötelezettségek megjelölésére használt fentebbi kitétel egyrészt kétségtelenül megállapítja-e a határvonalait annak a területnek, a melynek korlátain belül kívánta a javaslat az üzletből eredő kötelezettségeket meghatározni, másrészt pedig megfelel-e a javaslat azon intentiójának, a mely az üzletátvevő törvényes felelősségét ebben a tárgyi tekintetben enyhítendőnek tartja. Hát én abban a nézetben vagyok, hogy ez a fogalom-meghatározás egyrészt nem is foglalja magában mindazokat a kötelezettségeket, a melyek az üzlet létevel okozati összefüggésben állanak, mert hiszen én el tudok képzelni oly ingatlanra felvett kölcsönt is, a mely habár közvetve, de mégis eminenter az üzlet céljainak volt hivatva szolgálni, a mennyiben az emelt ingatlan éppen az üzlet megfelelő elhelyezésére szolgált, másrészt meg megtántoríthatlan az a meggyőződés, hogy az átháramló kötelezettségek ilyenén meghatározása nemcsak hogy nem tekinthető ennek a tervbe vett törvényes felelősség tárgyi enyhítésének, hanem egy oly túlságos megterhelésnek, a melynek párja nincsen semmiféle más jogrendszerben. Mert, hogy az átvévőnek felelőssége még oly kötelezettségekre is kiterjesszessék, melyeknek jogalapja az átruházó dolusában keresendő, és hogy az üzletet átvévő az átruházó dolosus cselekményeinek következményeiért a saját vagyonával is felelőssé váljék, ezt

én egy oly képtelen jogi helyzetnek tartom, a melyet jogászembernek megteremteni engedni nem szabad.

A javaslat *alanyi* tekintetben az üzletet átvevőnek tervbe vett törvényes felelősségét oda kívánja korlátozni, hogy az átvevőt az üzletből eredő kötelezettségekért is csupán abban az esetben és annyiban teszi felelőssé, ha és a mennyiben ezeket a kötelezettségeket az átvétel idején ismerte, avagy az azokat a rendes kereskedő gondosságával megtudhatta. A javaslat ennek az alanyi korlátnak felállításánál minden esetre abból a helyes elvből indul ki, hogy az üzletet átvevő csakis azon üzleti kötelezettségek tekintetében tekinthető, ha nem is rossz-hiszeműnek, de minden esetre oly mérvben negligensnek, hogy ezáltal az ő felelőssége a saját mulasztására vezethető vissza, a mely üzleti kötelezettségek tekintetében az átvevőnek ez a mulasztása tényleg fenforog. Ha ugyanis az átvevő ismerte azokat a kötelezettségeket, a melyek az általa átvett üzletet terhelték, vagy ha azokat kellő gondosság mellett megtudhatta, akkor ő nem hivatkozhatik többé arra, hogy oly ismeretlen tényezők befolyásolják az általa kötött átruházási jogügyletet, a melyeknek számításba vétele nélkül kötötte ő meg ezt az ügyletet; és ekkor saját mulasztása folytán nem láthat injuriát a saját mulasztásához kötött ennek a felelősségnek a megállapításában. Elméletileg ezt a jogi álláspontot meg lehet indokolni, de hová fog annak alkalmazása a gyakorlatban vezetni. Először is annak, hogy a bizonyítási teher általános szabályai folytán a keresettel fellépő hitelezőnek lesz feladata bizonyítani azt, hogy a kötelezettség az üzletből ered és hogy az üzletet átvevő azt ismerte vagy ismerhette, ép oly elmaradhatlan következménye lesz a perek elhuzódása, mint a mely miatt a javaslat az átvevőnek felelősségét, az átvett vagyoni való korlátozását elfogadhatónak nem tartja. Továbbá nem-e rést üt majd ez az alanyi korlátozás azon az érdeken, hogy a törvényes felelősségnek tervbe vett módjával járó előnyökben az összes üzleti hitelezők részesüljenek. Mert ennek az alanyi korlátozásnak a gyakorlatban igen is lehet és lesz is az a következménye, hogy oly esetben, a melyben az átvevővel szemben be nem lesz bizonyítható, hogy ő valamely hitelezőnek az üzletből eredő követelését ismerte vagy ismerhette, mert pl. az

átruházó azt el nem könyvelte s annak fennállása más külső jelenség hiányában a legnagyobb gondosság mellett sem volt felismerhető, — ez a hitelező a legtöbb esetben sem az átruházón, sem az átvevőn követelését megvenni nem tudja.

Ez az alanyi korlátozás a hitelezők érdekeinek tehát aligha fog szolgálni. De megfelel-e ez az üzletátvevő ama jogos érdekének, hogy ő kellő biztosítékot nyerjen a tekintetben, hogy csakis előtte ismert tényezők számításba vétele mellett lépjen be az ügyletbe. A mikor a javaslat álláspontján az átruházónak dolosus cselekményeiből eredő kötelezettségek terhelendik majdan az átvevőt, képzelhető-e oly gondosság, a melynek alkalmazása folytán az ilyen természetű kötelezettségek fennállásáról az átvevő tudomást szerezhethet. És ő a törvény alapján mégis ki van téve annak, hogy téves bírói mérlegelés esetében, mert a bíró is tévedhet, egy oly kötelezettség teljesítését kell hogy magára vállalja, melyet ő az üzletben kapott értéknek ellenértéke gyanánt soha számításba nem vett, számításba nem vehetett.

Ha tehát az átvevő felelősségének ez az alanyi korlátozása a gyakorlatban sem a hitelező, sem az átvevő jogos érdekeit ki nem fogja elégíteni, gondoskodni kellett volna egyrészt arról, hogy a felelősségnek ezen módjával járó előnyökben az összes üzleti hitelezők részesüljenek, másrészt pedig arról, hogy az üzletátvevőnek is megadassék a lehetőség arra nézve, hogy az átruházó kötelezettségeinek miségéről és mennyiségéről oly időben és oly mérvben szerezhessen meggyőződést, mely biztosítékot nyújthat neki abban az irányban, hogy az átruházott üzlettel nem vesz át annak értékét meghaladó terheket is.

Én azt hiszem, hogy a javaslat általam perhorrescált álláspontján is, a tervbe vett felelősségnek korlátozását más téren kellett volna keresni és meg is lehetett volna találni. Az összes hitelezők érdekeit meg lehetett volna óvni egy oly intézkedéssel, mely az átruházó hitelezőinek az átvétel előtt módot nyújtana, hogy követeléseiket az átvevő tudomására hozzák, a mely esetben az átvevő nem élhetne azzal a kifogással, hogy ő az átvett üzletnek valamely tartozásáról tudomással nem birt és nem birhatott. És ugyanilyen intézkedés az átvevőt is abba a helyzetbe juttatná, hogy tudomást szerezzon mind-

azon terhekről, melyekért az üzlet átvétele esetében felelős lesz. Ha ugyanis a szerződő felek köteleességévé tétetik, egy bizonyos idő alatt, nem a szerződés megkötése, hanem a tényleges átvétel előtt az átruházónak a könyvekből ismeretes hitelezőit levél útján, a netalán létező ismeretleneket pedig hirdetmény útján követeléseik bejelentésére felhívni, és ha másrészről a hitelezőknek is köteleességükké tétetik, hogy a törvényben meghatározandó záros határidő alatt követeléseiket bejelentésék, és ha e köteleesség elmulasztásának jogkövetkezményei magában a törvényben tüzetesen meghatározatnak, akkor a legitim átruházások nem lesznek lehetetlenné téve, avagy túlságosan megnehezítve, hanem ellenkezőleg meg lesz adva a mód arra, hogy a szolid átruházások a kereskedelmi forgalom minden megnehezítése nélkül úgy eszközöltethessenek, hogy abból semmi érdekelt félre joghátrány ne származzék.

Igaz, hogy kiváló kereskedői szakemberek, a kikkel én azonban egy még kiválóbb szaktekintélyt, a kereskedelmi csarnok jogtanácsosát, Schreyer Jakab t. tagtársunkat állíthatom szembe, attól tartanak, hogy az átruházási szándék előzetes közhirré tétele az üzlettulajdonos hitelét megrendítené és alkalmat szolgáltatna a tisztességtelen versenynek a clientela elhódítására, de ezeknek először is azt ajánlom figyelmükbe, hogy az üzletét átruházni kívánó kereskedőnek érdekével szemben áll az üzletet átvevőnek épen oly jogos érdeke, és ha az üzletátruházások esetében mind a két fél érdeke egyaránt jogos, — a mint hogy az, — akkor a törvényhozásnak nem az a feladata, hogy az átruházó üzlettulajdonos hitelét, hanem hogy az abszolút hatályú jogszabályt tartsa épségben. Abszolút becsü jogszabály pedig az: hogy senki a más kárával ne gazdagodjék. Az üzletet átvevő kárával tehát ne gazdagodjék sem az átruházó üzlettulajdonos, sem annak hitelezője. De különben is én szerintem nem az üzletátruházási szándék közhirré tételét, hanem azt kellene törvénybe ígatni, hogy az átruházási szerződés létrejötte után hivandók fel az átruházónak hitelezői követeléseik jogkövetkezmény terhe alatti bejelentésére. Hogy ily esetben az átruházási szerződésnek joghatálya attól lenne feltételezendő, hogy a átruházó által az átvevővel közölt kötelezettségeken felül más valódi követelések a kitűzött záros

határidő alatt be ne jelentessenek, és hogy az átruházó hitelezőivel szemben azt a jogkövetkezményt kellene megállapítani, hogy követeléseik bejelentésének elmulasztása azzal a joghátránnyal jár, hogy azokért az átvevőt felelőssé nem tehetik, ez igaz, hogy az átruházási szerződés joghatályának feltételhez kötöttségét eredményezné, de azért gyakorlatilag kivihetetlennek épen nem mondható. Hát más jogrendszerünk nem ismer feltételes hatályú szerződéseket; maga a kereskedelmi forgalom nem ismer feltételes hatályú ügyleteket? Hát a keresk. törv. 359. és 364. §-ainak rendelkezései nem épen a feltételes hatályú vételügyletek fogalmát adják meg? Nem az a gyakorlatilag kivihetetlen, hogy törvény a jóhiszemű átruházót, a ki legjobb tudomása szerint az átvevőnek tudtára adta mindazokat az üzletből eredő kötelezettségeket, melyek üzletét terhelték, teljesen megvédené úgy hitelének megrendítése, mint a reá nézve veszélyes concurrentia ellenében, mert hiszen ebben az esetben a felbontó feltétel be nem állhat; és nem az a gyakorlatilag kivihetetlen, hogy a törvény az üzletet átvevőnek az átruházási szerződéstől való visszaléphetés jogát csak is abban az esetben adná meg, ha az átruházó az üzletet terhelő kötelezettségek egy részét csalárdul eltitkolta, a mely esetben pedig a törvény oltalmára sem hitelének megrendülése ellen, sem a reá nézve veszélyes concurrentia ellen jogos igényt nem formálhat - hanem igenis, gyakorlatilag kivihetetlen az, hogy a jóhiszemű üzletátvevő, a rosszhiszemű üzletátruházó ténye folytán, annak hitelezője által oly kötelezettségekért vonathassék felelősségre, a melyekről, hogy tudomást szerezhetett-e vagy sem, meghatározni nem csak szerfelett nehéz, hanem legkülönbözőbb megítélés alá eshetik.

Ennek az általam felvetett intézkedésnek különben, nem tagadom, van egy gyengéje; csak hogy ez nem az átruházás feltételes voltában keresendő. Feltárom azt egész őszintén. Én ugyanis arra az eshetőségre gondolok, hogy egyes hitelezők koholt követelések bejelentésével lehetetlenné tehetik az átruházás foganatba menetelét. De az ilyen csalárd eljárásnak is lehet gátat vetni az által, hogy megállapíttatik az illető bejelentőnek kártérítési kötelezettsége, másrészt meg az átvevőnek megadatik a jog a vételár megfelelő részének visszatartására.

Megengedem, hogy ez a két panacea nem minden esetben fogja úgy az átruházó, mint az átvevő jogos érdekeit teljesen megvédeni, de a minthogy más téren sincs oly általános hatályú jogszabály, mely az emberi furfang szülte minden visszaélésnek elejét venné, úgy én itt is elegendőnek tartanám a visszaéléseknek illetén módon lehetséges meggátolását.

Felvettem máshol egy másik eszmét is, azt t. i., hogy a javaslat álláspontján is, az «üzletből eredő kötelezettségek» tekintetében magában a törvényben kellene közelebbről és tüzetesen azt a határvonalat megjelölni, a melynek keretén belül keresendők ezek az üzletből eredő kötelezettségek. Azt tartottam volna ugyanis helyesnek, hogy magában a törvényben határozassanak meg azok a kötelezettségek, melyekre nézve az üzletből eredés jogi természete vélelmeztetik, hogy így megadásuk a mód minden érdekelt félnek: a vélelemre hivatkozni egyrészt, másrészt pedig azzal szemben bizonyítani azt, hogy az illető kötelezettség nem az üzletből ered. Jelesül szükségesnek tartottam megállapítani, hogy az átruházó rendesen vezetett könyveiben bejegyzett tartozások üzleti tartozásoknak vélelmeztessenek. Ebben egyrészt a hitelező is megfelelőbb védelemben részesülne, mint a javaslat álláspontján, a hol a hitelezőnek azt, hogy az átvevő az átvétel idejében fennállott tartozásokat ismerte vagy ismerhette, mint keresetének jogalapját a bizonyítási teher megoszlásának általános szabályai szerint bizonyítani kell, a mi pedig sok esetben oly súlyos feladat, melynek megfelelni a hitelező aligha lesz képes --- másrészt pedig az átvevő jogai is hatályosabb oltalmat nyernének, mert tudomást szerezhet a könyvekből az üzletből eredő tartozások mi- és mennyiségéről, és mert mód nyujtatnék neki esetleg kimutatni azt, hogy az állítólagos üzletből eredő kötelezettségek a kereskedelmi üzlettel mint vagyonösszességgel semmiféle okozati összefüggésben nincsenek.

★

Szólnom kell végül még a javaslatnak arról az álláspontjáról, a mely a rokonok közötti üzletátruházások eseteiben a felelősségnek még azt az enyhe korlátozását is elejti, a melyet minden más üzletátruházás esetében az átvevő javára felállít. A javaslat ugyanis a rokonok közötti átruházás eseteiben a

rokon átvevőt az átruházónak az üzletből eredő kötelezettségeiért egész vagyona erejéig felelőssé teszi arra való tekintet nélkül, hogy az üzletátvevő rokon az átvétel idején ismerte-e vagy a rendes kereskedő gondosságával megtudhatta-e a azok fennállását vagy sem. A javaslat, ebben az intézkedésében, a családi hozzátartozóknak feltétlen rosszhiszeműségét supponálván, vagyis abból a téves felfogásból indulván ki, hogy a közeli hozzátartozóknak a csalárd üzletátruházásokra legnagyobb hajlandóságuk van, az üzletet átvevő rokonnak egy oly fokozottabb felelősségét statuálja, melyet eddig sem nálunk, sem máshol, semmiféle jogrendszer nem ismert. Más jogrendszerben is meg van ugyan nehezítve a rokonok közötti vagyonátruházás, így a csődbeni és a csődön kívüli megtámadhatóságnak esetében a jogszerző rokonnak rosszhiszeműsége a fennálló jogszabályok szerint vélelmeztetik, csak hogy ezekben a jogrendszerekben meg van adva a jogszerző rokonnak a mód arra, hogy ezzel a vélelemmel szemben bizonyíthassa szerzésének jóhiszeműségét, és hogy ebből folyóan szerzett jogát mindenki szemben joghatályosan érvényesítse. A javaslat álláspontján azonban az üzletet átvevő családi hozzátartozónak rosszhiszeműsége annyira kétségen felül áll, hogy ő már pusztán az üzletátruházás tényénél fogva felelős lesz minden vagyonával az átruházónak az üzletből eredő kötelezettségeiért tekintet nélkül arra, hogy ismerte vagy ismerhette-e azoknak fennállását vagy sem. Hát kérem ez a családi hozzátartozók közötti vagyonátruházásoknak egy oly megelégedése, a mely azokat egyszerűen lehetetlenné teszi. És ha a mi viszonyainkat tekintve közgazdaságilag kívánatos és helyes az, hogy a kereskedelmi üzletek apáról fiúra szálljanak és nemzedékről nemzedékre tovább fejlesztve a családban maradjanak, akkor hogy képzelhető el ennek a célznak biztosítása egy ily jogtétel felállításával? Gazdaságilag erős nemzeteknél az üzleti vagyon a családban nem úgy marad meg, hogy az örökösödés útján száll apáról fiúra, nemzedékről nemzedékre, hanem az apa a megérdemelt nyugalomba vonulva, már életében átadja üzletét gyermekeinek, hogy a korral haladó ismereteiket és fiatalabb egész tetterejüket az átvett üzletnek szentelve, ezt a családi vagyont conserválják és gyarapítsák; és gazdaságilag gyengébb

nemzeteknél is az üzlet mint vagyonösszesség a család számára a legtöbb esetben ugyan csak ezen a módon tartható meg. Sem az állam közgazdaságának, sem a társadalomnak, sem a kereskedelmi forgalomnak, de még magának az üzleti hitelezőnek jól felfogott érdekében nem az áll, hogy a gyenge, a fentartás nehézségeivel küzködő üzlet feloszolják és ennek folytán mint vagyontárgy megsemmisüljön, azért, mert az akár a rossz üzleti conjunkturák, akár az üzlettulajdonos személyi tulajdonságainak fogyatékosága következtében nem prosperál, és fizetési zavarokkal küzd — hanem igenis az az általános érdek, hogy az üzlet fennállása lehetőleg biztosítottassék a család számára. A családi vagyonnak fentartása első sorban a családi hozzátartozóknak feladata. Mi természetesebb annál, hogy az üzlettulajdonos, a ki belátja a maga gazdasági és kereskedői gyengeségét, első sorban saját családi hozzátartozóinak ajánlja fel üzletének átvételét. Az embereket összekapcsoló legerősebb érdek, még a családban is, a megélhetés garantiáinak biztosítása. A családi hozzátartozók közötti üzletátruházások legtöbb eseteinek rúgója épen e garanciák megteremtése iránti törekvésben keresendő. Hiszen az üzletet átruházó rokon a legtöbb esetben nem azért kívánja az üzletet valamely családi hozzátartozóra átruházni, mert végkép búcsút akar mondani annak a tevékenységnek, mely addig egész életét betöltötte és mindennapi kenyérrel látta el őt és hozzátartozóit, hanem belátva saját képtelenségét az üzlet folytatására, az üzletnek jövedelmezőségét a család számára kívánja továbbra is biztosítani, erősebb kezekre bízván annak vezetését és fejlesztését. És a mikor a családi kötelék meglazulása már is egy súlyosan aggasztó jelensége korunknak, akkor mi a javaslat álláspontján teremthetünk-e meg nyugodt lélekkel egy oly jogállapotot, mely utolsó végeredményében e családi kötelék meglazítását nagy mértékben fogja emelni? Azokat a családi hozzátartozókat, a kiket mi elzárunk attól, hogy a családi üzlet tovább fentartásával megtartsák maguknak a megélhetés garanciáit, milyen ennél erősebb érdek fogja majd összekapcsolni?

Hallom már azt az ellenvetést, hogy hiszen a teljesen jóhiszemű üzletátruházások eseteiben a családi hozzátartozók

sem lesznek rosszabb helyzetben, mint a harmadik jóhiszemű üzletátvevők, mert hát ilyen esetben feltehető, hogy az átruházó az üzletet átvevő rokonának őszintén tárja fel helyzetét és mit sem titkol el az üzlethől eredő kötelezettségeiből. Csakhogy kérem az üzletet átvevő családi hozzátartozó is az üzlet átvétele alkalmával csak azokkal a tényezőkkel számíthat, a melyekről való tudomását mindenki mástól függetlenül a saját meggyőződéséből és tapasztalatából merítheti. Lehet ő a legnagyobb bizalommal az üzletet átadó rokonával szemben, de ez még sem teljesen megnyugtató jogi biztosíték arra, hogy az ő felelőssége a törvény alapján nem fog azon határon túl terjedni, a melynek számításba vételével határozta ő el magát az üzlet átvételére; és ennek a jogi bizonytalanságnak mi lesz a következménye? Az, hogy családi hozzátartozók között jóhiszemű üzletátruházások egyáltalában nem fognak előfordulni és nem fognak különösen előfordulni férj és feleség között.

Érdekes megfigyelni azt, hogy újabb törvényhozásunk mindazokban a törvényalkotásokban, a melyeknek mintáit a nyugatról vettük, hogy távozik el mindinkább attól a jogi állásponttól, a melyet a régi magyar nemzeti jog a nővel szemben elfoglalt. És érdekes megfigyelni azt is, hogy e törvényhozási alkotások szülte jogi felfogás folytán a bírói gyakorlat is mennyire befolyásoltatja magát ezen újabb jogeszmék által. Régi magyar nemzeti jogunk legszebb erőhajtása: a női hitvestársnak özvegyi joga. A magyar nemzeti ez a jog különös védelmet biztosít a nőnek, bizonyára abban a feltevésben, hogy a nőnek adott kedvezményekben magának a családnak az érdekeit gondoljuk. És újabb törvényhozási alkotásaink mindazokban az esetekben, a melyekben a nőnek mint hitvestársnak különleges állása tekintetbe jöhet, a legnagyobb bizalmatlanságot juttatják kifejezésre a nővel szemben. És ugyanazzal a nővel szemben, a melynek a régi magyar jog a férj elhalálása esetére özvegyi jogot biztosít, az újabb magyar törvényhozás élők közötti átruházások esetében oly nehézségeket támaszt, melyek e nő részére a jogszerzést majdnem lehetetlenné teszik. A bírói gyakorlat pedig a nő jogszerzését a férjével szemben, mindig úgy tekinti, mintha az kétségtelenül a harmadik jóhiszemű jogainak kijátszását czélozná. Ugyanebből a

felfogásból indul ki a most tárgyalt javaslat is. Hát kérem szeretettel, nincsenek a mi jogéletünknek oly terei, melyek bennünket jogászokat is arra utalnának, hogy legyünk óvatosak minden oly jogintézménylétesítésében, mely a hitvestársak közötti kötelék szilárdságát legalább is veszélyeztetheti? Hát nincsen szükség e kötelék szilárdságára abból a célból, hogy egész jogrendünkben fentartassék az egyensúly? Hát nincsen-e egész jogrendszerünk majdnem összes jogintézményeinkben a családra felépítve? És ezzel szemben helyes-e, kívánatos-e oly jogállapotnak megteremtése, mely képes lesz elszakítani a nőt férje oldaláról, a hová őt egész jogrendszerünk alapvető intézkedései állítják? Én azt látom, hogy nálunk a törvényhozás is, a bírói gyakorlat is, kezdi szem elől téveszteni azt, hogy a társadalomnak és ennek révén az államnak eminens érdeke: a házassági kötelék megszilárdítása; és kezdi szem előtt téveszteni azt, hogy ennek a megszilárdításnak első alapfeltétele: a megélhetés garantiáinak biztosítása; és kezdi szem elől téveszteni azt, hogy mi sem képes inkább e kötelék meglazítását elősegíteni, mintha oly jogintézkedéseket létesítünk, melyek lehetlenné teszik, hogy a külön vagyonnal rendelkező nő, a gazdaságilag tönkre ment férje helyett a családi vagyon fentartását és ez által a megélhetés garantiáinak biztosítását a saját kezébe vegye.

Abban a jogrendszerben pedig, a mely a magyar nő részére az özvegyi jogot statuálta, én ilyen törekvéseket beleilleszthetőnek nem tartok.

És én azt hiszem, hogy minden nemzet jellemének annak jogintézményeiben is kifejezésre kell jutni. Ép azért én a jogban is szükségesnek tartom a nemzeti jelleget nem csak conzerválni, hanem fejleszteni is; és ezért perhorreskállok minden oly intézkedést, a mely lerontja ezt a jelleget a nélkül, hogy annak szükségességét a megváltozott viszonyok kellőleg indokolhatják.

Régi magyar nemzeti jogunk a nőt a jogszerzés tekintetében csaknem egyenlősítette a férfival, sőt megteremtette külön az ő számára az özvegyi jogot. Ne semmisítsük meg tehát a magyar jognak ezt a nemzeti jellegét most azzal, hogy a nőt az üzletátruházások szülte jogszerzésből majdnem teljesen kizárjuk.

Dr. Neumann Armin :

T. Teljes ülés !

Midőn az előadó úrnak a kereskedelmi üzlet átruházásáról szóló törvényjavaslat fölött gyakorolt beható, alapos kritikájához hozzászólók, én is mindenek előtt azon általa vitatott kérdéssel kívánok foglalkozni, vajjon van-e szükség a czélba vett törvényre?

Az előadó úr szerint a hitelezők kijátszását czélzó üzletátruházások nem oly gyakoriak, hogy azok miatt a törvényhozási apparátust mozgásba kellene hozni, a magyar kereskedői osztály tisztességére hivatkozva, azt állítja, hogy jogállapotaink e téren semmikép sem olyanok, hogy a kereskedelmi törvénynek egy egyes tényálladéokra vonatkozó intézkedését kellene a törvény egész complexumából kiragadni és önálló szabályozás tárgyává tenni.

Ezen ellenvetéssel szemben elég arra hivatkoznom, hogy épen azon kereskedői körök, kiknek védelmére előadó úr kel, hogy épen e körök azok, kik évek óta a kereskedelmi törvény 20. §-ának megváltoztatását sürgetik. Épen ezen körök azok, kik a kereskedelmi és iparkamarák útján a kormányhoz intézett számos felirataikban rámutatnak azokra a visszaélésekre, melyek e téren történnek; rámutattak arra, hogy a fennálló jogrend keretében ezen visszaéléseknek elejét venni nem képesek, és épen mert ezen visszaélések a kereskedelem éltető elemét képező becsületet és bizalmat megrendíteni képesek, a kereskedők azok, kik saját féltékenyen őrzött jó hírnevük érdekében nem takargatják és nem palástolják a körükben észlelt bajokat, hanem bemutatják azokat egész meztelenségükben és sürgetik azoknak orvoslását.

Megengedem, hogy az a magas magistratus, melynek az

előadó úr is egyik kiváló tagja, saját tevékenységében a bajt nem észleli, ebből azonban csak az következik, hogy mert a ma fennálló jogrend keretében e bajt orvosolni nem lehet, a kereskedői körök nem is keresnek a bíróságnál oltalmat. De ebből semmiképen sem következik az, hogy a baj nem létezik, és ha ő méltósága azt a fáradságot veszi magának, hogy elolvassa azokat a jelentéseket, feliratokat és kérvényeket, melyeket az összes kamarák és egyéb kereskedői testületek évek óta a kormányhoz felterjesztettek, ha továbbá informáltatja magát azon értekezletről, mely az igazságügyi ministerium kebelében e kérdésről éppen kereskedőkkel tartatott, akkor azt hiszem, hogy le fog mondani arról az igyekvésről, hogy a fenforgó esetben kereskedői köröket akarattuk ellenére védelmébe vegye.

Azok a kóros tünetek, melyekre a magyar kereskedői körök rámutatnak, sajátlagos gazdasági viszonyainkban találják magyarázatukat. Ugyanis egy tőke szegény országban, mint a mienk, a forgalmi élet folyamata a hitelműveletek hosszú lánczolatából áll. Az árúk termelőjétől le, egészen a fogyasztóig, többé-kevésbbé mindenki hitellel operál. Csakhogy a hitelnyújtásnak következményei az egyes lánczszemeknél mások és mások. Legfontosabb functiót teljesít a hitel a javak körforgalmának középső pontján, t. i. a kisebb közvetítő kereskedőnél, ki azokat közvetlenül a fogyasztóhoz juttatja. Ez a tényező nálunk rendszerint igen csekély tőkével bír, vagyona tehát sajátképen hitelében, vagyis azon jó véleményben áll, melyet a gyáros vagy a nagykereskedő tisztessége, munkássága, szorgalma és intelligentiája iránt táplál. Ha ez megrendül, akkor ez a tényező elveszti anyagi létjogának legnélkülözhetlenebb alapját. Sok esetben önhibáján kívül veszti azt el, elveszti azért, mert az utolsó lánczszem, t. i. a consumens, fizetni nem tud vagy fizetni nem akar, mindenesetre azonban késedelmesen és nehezen fizet. Népünk még nem vetkőzött ki egészen az úgynevezett natural gazdaságból; mezőgazdasági lakosságunk évente egyáltalán csak egyszer jut pénzhez, s ez egyszer is csak akkor, ha rossz termés nincs, a nem fizetés, illetve a késedelmes fizetés pedig reá nézve nem bír oly következményekkel, mint az árúkat közvetítő kereskedőkre. Az árúforgalom ezen physiologiájából tehát kitűnik, mily nehéz és milyen

kényes a kisebb kereskedő állása, és mert nincs kísértés, mely a létérti küzdelemben nagyobb és intensívebb volna, mint a család existenciájának a megmentése, és mert a gazdagodási vágy, még tiltott eszközök árán is, korunknak egyik sajnálatos jellemzője, azért találkozunk nálunk oly gyakran a hitelezőket károsító vagyonátruházásokkal.

Ily körtünetekre különben más és más alakban, más országokban is akadunk és engedjék meg, hogy szíves figyelmüket felhívjam arra, hogy a nürnbergi konferenciában, a mikor 1859 és 1860-ban a német kereskedelmi törvényt tárgyalták, szóba jött azon kérdés is, vajjon nem kellene-e a kereskedelmi üzletek átruházását a törvény keretében olyformán szabályozni, hogy az üzlet átvevője az átruházó hitelezőinek követelését is kielégíteni tartozzék. Különösen az osztrák delegátusok azon visszaélések által indítatta, melyek akkor e téren Gácsországban napirenden voltak, azt kívánták, hogy az akkor már elkészült osztrák kereskedelmi törvénytervezet 31. és 32. §§-ai vétessenek át a német kereskedelmi törvénybe. A 31. §. pedig ekként hangzott: «Der Übernehmer (Erwerber) einer Handlung, ist zur Erfüllung aller Handlungsverbindlichkeiten des früheren Inhabers der Handlung unter Ausschluss der Einrede, der Vorausklage und der Abtretung des Klagerechtes verpflichtet. Mehrere Übernehmer (Erwerber) trifft als offene Gesellschafter diese Verbindlichkeit solidarisch.» Igaz, hogy a N. C. ezen indítványt, mely sokkal messzebb ment, mint a mi javaslatunk, a mennyiben nem csupán az élők közötti átruházásokra, hanem mindennemű üzletátvételekre vonatkozott és azon sub-jektiv korlátozást sem tartalmazza, mely az átvevő előnyére a magyar javaslatban foglaltatik, el nem fogadta, de ezt nem elvi okokból, hanem azért tette, mert attól tartott, hogy ezen intézkedésnek jogi konstrukciója nehézségekbe fog ütközni, és mert remélték, hogy a tudomány és bírói gyakorlat fogja majd az élet követelményeinek megfelelően betölteni azt az ürt, melyet a törvényhozás itt nyitva hagyott. Hogy nem elvi okokból történt a visszautasítás, mutatja az, hogy a közkereseti és betéti társaságoknál világosan megállapítja a kereskedelmi törvény, hogy az, a ki egy fennálló társaságba belép, akár történt a cégben változás, akár nem, felelős, még pedig korlát-

lanul felelős a társaság által belépése előtt vállalt összes kötelezettségeikért. De hogy Németországban később sem idegenkedtek a javaslatban kifejezésre jutott eszmétől, bizonyítja azon tény, hogy a XIV. és XV. német jogászugyülésen azt több jeles jogász pártolta, és hogy Heinsennek azon indítványa, hogy mondassék ki, hogy a kereskedelmi üzlet átvevője, tekintet nélkül arra, vajjon a czéget is átvette, korlátlanul felelős legyen az üzlet tartozásaiért is, Makower előadása után elvettettet ugyan, a jogászugyülés azonban magát az elvet nem ejtette el, a mennyiben kimondta azt, hogy akkor, ha az átvevő az üzletet a czéggel együtt vette át, akkor őt az üzleti tartozásokért is felelősség terheli.

Midőn a kereskedelmi körök, mint már említettem, a törvényhozás kapuit döngetik és az üzletátruházásokra vonatkozó intézkedéseket sürgetik, a törvényhozónak kötelessége első sorban a kérdés helyes diagnózisát megállapítani, megvizsgálni azt, vajjon az üzletátruházások megfelelnek-e nálunk egy égető gazdasági szükségletnek, vajjon azoknak megszorításából gazdasági bajok származhatnak-e, vajjon a gazdasági élet testén ejtett seb nem lesz-e veszélyesebb és nagyobb mint az, melyet a célba vett intézkedésekkel orvosolni akarunk. Már pedig ha a törvényhozó így jár el, kell hogy arra a meggyőződésre jusson, hogy nálunk az üzletek átruházásának favorizálása nem képez eminens közgazdasági érdeket. Az örökösödési eseteiktől eltekintve, melyekre a javaslat ki nem terjed, nálunk az üzletátruházások a forgalmi életnek nem oly fontos tényezői, mint pl. Franciaországban, hol az üzletemberek csak egy bizonyos korig dolgoznak és takarékoskodnak, ezt a kort elérve pedig visszavonulnak, hogy fáradozásaiknak gyümölcsét élvezhessék. Franciaországban a kereskedelmi törvény az üzletátruházásokról mint olyanokról nem intézkedik ugyan, de azért a hitelező ott mégis a Code Civil két idevonatkozó intézkedésében keresheti és találhatja oltalmát. Az egyik a C. c. 2093. cikke, mely kimondja, hogy az adós vagyona a hitelezőknek zálogképen van lekötve, a másik pedig a C. c. 1166. cikke, mely szerint akkor, ha a kereskedő az üzleti vagyont, a fonds de commerce-t eladja, a hitelező jogosítva van az átvett üzlet értékeig az átvevő ellen egyenes keresettel fellépni.

Nálunk ez másképp van. Nálunk mint említettem, örökösödési esetektől eltekintve, a legitim üzletátruházások a ritkábbak, ellenben az in fraudem történt átruházások napirenden vannak; az üzletátruházásoknak favorizálása tehát nem képezheti a törvényhozó feladatát.

Az előadó úr ezzel szemben azzal érvel, hogy a csalárd üzletátruházásokkal szemben a büntető jog terén kellene védekezni s nem a magánjog terén, a hol csak rég meggyökerezett jogelvek és intézmények, sőt az igazságosság fölládozásával lehetne azt tenni.

Bocsánat! Ha az előadó úr azt állítaná, hogy a hitelezőnek adott magánjogi védelem egymagában nem elégséges, mert a törvényben contemplált tényálladék alá számos esetet subsumálni nem lehet, így pl. ha nem az egész üzlet ruháztatik át stb., ha tehát mondom, az előadó úr azt állítaná, hogy mert a baj proteusszerűen jelenik meg, mert a visszaélések más és más alakot öltenek, a törvényhozónak is koncentrikusan kellene eljárni; hogy nem elég csupán a civilis keresettel a hitelező segítségére jönni, hanem ezenfelül a csalárd üzletátruházás külön delictumát mint delictum sui generis kellene megállapítani, hogy a csődön kívüli megtámadási keresettel is kellene a hitelező segítségére lenni, ha mondom az előadó úr ezt kívánta volna, akkor felfogását osztanám, de mint maga a javaslat indokai is kilátásba helyezik, a törvényhozás nem is akar és nem is fogja beérni magával a civilis keresettel; azonban azt mindenki be fogja látni, hogy a civilis kereset mégis csak a leghathatósabb védelmi eszköz azért, mert a dolus civilis is sujtja, holott a büntőtörvény a rosszhiszemű átruházások számos eseteit utolérni nem tudná.

Igaz, hogy Amerikában New-York államban a múlt évben az üzletek átruházására nézve (Sale of goodwill) egy törvényt alkottak, mely az egész kérdést a büntőtörvénybe helyezi át, azonban tény az is, hogy ezen törvény épen az általam jelzett okokból, különösen azért, mert a kijátszásnak tág tért enged, heves megtámadásoknak lett kitéve.

De nálunk a kereskedelmi törvényben való szabályozása a kérdésnek már azért is fontos, sőt nélkülözhetlen, mert Horvátországgal való azon közjogi viszonyunknál fogva, mely

a közösséget csak a kereskedelmi jog terén állapítja meg, csakis ily módon bírjuk a védelmet a magyar korona egész területén egységesen szabályozni és biztosítani.

Tisztelt előadó úr azonban a cselekvési szabadság, az igazságosság nevében is tiltakozik a javaslatban contemplált intézkedések ellen. Szerinte a jog logikai és nem erőfogalom, a jog és igazság pedig azt kívánja, hogy a gyengébbek, vagyis jelen esetben a kiskereskedők védessenek meg a hatalmasabbak, a nagykereskedők ellenében.

Bármily kecsegtető volna, t. teljes-ülés, ezen ellenvetésekkel szemben a jog és igazság fogalmának megállapításával behatóbban foglalkozni, e csábító kísértetnek ellent fogok állani, mert helyesen mondja Bluntschli: «Die Frage nach dem Rechtsbegriff ist die Grundfrage aller Rechtswissenschaft. Alles Übrige ist abhängig von der Art ihrer Beantwortung, wie die Peripherie vom Centrum. Dennoch bestehen heute noch die verschiedensten Meinungen über die Grundfrage und diese Meinungsverschiedenheit ist so festgewurzelt, dass in gutem Glauben eine Parthei der andern den schwersten Rechtsbruch und die Zerstörung alles Rechts vorwirft, während diese hinwieder überzeugt ist, für das wahre Recht gegen herkömmliches Unrecht zu streiten.»

De kérdem, mit akar a t. előadó úr azzal mondani, hogy a jog egy logikai és nem egy erőfogalom? Talán azt, hogy a jog egy aprioristicusan konstruált categoria, a melybe a realis élet viszonyait még csak bele kell illeszteni? vagy azt, hogy emberi ész nem csupán eszköz a jogviszonyok szabályozásánál, hanem a jognak megalkotója is? Vagy hogy nem logicus mindaz, a mit a scholasticus doctrina tanaival az átörökölt sablonokkal összeegyeztetni nem lehet? Ezzel szemben elég rámutatnom arra a nagy átalakulásra, melyen a jog és a jogintézmények csak a közelmúltban a társadalmi hatalmi viszonyok eltolása folytán átmentek; a socialis törvényhozás sok jogi bálványt döntött le, melyet a czéhbeli jogász szent és sérthetlennak tartott, és épen a kereskedelmi jognak egyik főérdeme, hogy a pezsgő élet követelményeit kielégítendő, nem sokat törődött a még oly szépen kieszelt iskolai constructionokkal. Hiszen az előadó úr felfogása után indulva, az uzsora-

törvényt, a részletügyletekre vonatkozó törvényt, a tisztességtelen versenyre vonatkozó intézkedéseket stb., mindmegannyi illogikus, a cselekvési szabadságot sértő törvényhozási alkotásoknak kellene bélyegezni.

Egészen elhibázottnak tartom tehát azt az eljárást, mely kutatja, vajjon az általános jogelvekkel összeegyeztethető-e, hogy a hitelező az átvevő ellen is birjon, még pedig korlátlan, kereseti joggal. Mert a jog nem matematikai vagy philosophiai problema, melynél a kutató észnek az elvek utolsó consequentiájáig kell behatolni, hanem itt a törvényhozónak a gondolatvilág magasságából le kell szállania a rideg élet síkságába és az elegantia juris helyett a czélszerűségi követelmények kiélégítésére kell törekednie.

Tanulhatunk e tekintetben az angoloktól, kik esetről-esetre, lépésről-lépésre alkotják meg jogszabályaikat, úgy mint az élet szükségletei ezt megkívánják és épen azért oly simulékony, oly hajlékony az angol jog. Ott nem feszélyezik az általános elvek a törvényhozót abban, hogy az egyes esetre eltérő jogszabályokat ne alkosson. Ott a jogszabályok — mint egy német író oly találóan mondja — nem hasonlítanak azon kész vértetethez, melybe a testnek be kell illeszkednie, hanem azon elasticus egyenruhákhoz, melyek a testre vannak szabva és annak minden tagjához hozzásimulnak.

És ha a t. előadó úr az igazságosság nevében lándzsát tör a gyengébbek mellett az erősebbek ellen, legyen szabad megjegyeznem, hogy nincs nagyobb hatalom, nincs nagyobb erő, mint a csalárdság és rosszhiszeműség akkor, ha a jóhiszemű hitelező védtelenül áll vele szemben, a jelen esetben tehát a kisebb emberek melletti síkraszállás teljesen deplacirozva van.

De igaz-e az, hogy a törvényjavaslatnak azon álláspontja, hogy kereseti jogot ad a hitelezőnek az üzlet átvevője ellen, teljesen felforgatja a fennálló jogrendet? Nem. Mert nézetem szerint a törvényjavaslat itt a jogfolytonosság terén áll. Ugyanis, akkor, midőn a kereskedelmi törvény 89. §-a kimondja, hogy az, a ki egy fennálló társaságba mint társasági tag belép, felelős a társaság addigi kötelezettségeiért, még pedig korlátlanul, sajátképen kimondja azt, hogy az, a ki a társasági üzletet társként megszerzi, köteles a társasági üzlet

előbbi tartozásait is magára vállalni. Ez az intézkedés a societas általános elveiből nem folyik, mert az általános jogelvek szerint nemcsak akkor szűnik meg a társaság, ha egy társasági tag a társaságból kilép, hanem akkor is, ha egy új társasági tag belép a társaságba. A kereskedelmi törvénynek ellenkező intézkedése eltérést képez a societásra vonatkozó általános jogi elvektől, sőt a kereskedelmi törvény azon intézkedéséből, hogy akkor, midőn valaki egy fennálló társaságba társtagként belép, felelős egész vagyonával a társaság addigi kötelezettségeiért, logikusan azt kellene következtetni, hogy az, a ki az üzletet egyedül átveszi, kell, hogy annál inkább felelős legyen az üzlet tartozásaiért, mert hiszen az előbbi esetben a hitelező biztonsága nemcsak hogy nem szenvedett csorbulást, hanem még nagyobbodott azáltal, hogy egy új tag munkaerejét, vállalkozási szellemét, esetleg tőkéjét szenteli azon társasági üzletnek, mely a hitelezőnek amúgy is le marad kötve, és ha mégis kimondja a törvény, hogy a belépő társtag feltétlenül felelős egész vagyonával a belépése előtt keletkezett társasági kötelezettségekért, akkor annál inkább lehet ezen kötelezettséget megállapítani ott, hol az előbbi üzlettulajdonos a hitelező biztosítási alapján, vagyis az egész üzleten túladdott; az előbbi tulajdonos tehát azt a reális biztonságot többé nem nyújtja a hitelezőnek, ez a biztonság az átvevő kezeibe került. De egy másik inconsequentia is rejlik abban, hogy az, a ki egy társaságba belép, felelős legyen a belépés előtt fennállott kötelezettségekért, az pedig, a ki az egész üzletet egyedül átveszi, ne legyen felelős.

Képzeljük ugyanis azt az esetet, hogy A. mondjuk ma belép B. és C. által folytatott társaságba, B. és C. pedig holnap ebből a társaságból kilépnek, ezen esetben a kereskedelmi törvény szerint világos, hogy A. igenis felelős a hitelezővel szemben az összes társasági adósságokért; felelős tehát csak azért, mert tegnap egy oly társaságba belépett, mely ma már megszűnt létezni, ha azonban B. és C. egyenesen eladják A-nak a társasági üzletet, akkor A-t a kereskedelmi törvény 20. §-a alapján ezen kötelezettség nem terheli. Pedig mindkét esetben az effektus ugyanaz, a különbség csak időbeli. Ebben én logikát látni nem tudok.

Mint már említettem, a N. C. akkor, midőn a régi német kereskedelmi törvény 113. cikkét tárgyalták, a kereskedelmi üzlet önállóságából indultak ki és a társasági tag belépésében a singularis successio egy nemét látták és ezt az eszmét csak azért nem vitték következetesen az egész vonalon keresztül, mert arra törvényhozási szükség fenn nem forgott.

De mindezzel szemben azt állítani, hogy akkor, midőn a javaslat egy égető szükségnek megfelelően, a kereskedelmi törvény 89. §-ában lefektetett eszmét következetesen más hasonló tényálladékokra is kiterjeszti és kimondja, hogy akkor is, ha valaki egy egyes cégbe mint társtag belép, valamint akkor, ha valaki egy egész kereskedelmi üzletet maga vesz át, hogy akkor is felelős úgy, mintha egy fennálló társaságba belépne, sajátképen nem is úgy, mert a felelősség ez esetben subjective korlátozva van, hogy tehát akkor, midőn a törvényhozó ezt a lépést megteszi, azt állítani csak nem lehet, hogy ez az egész jogrend felforgatását képezi.

Az előadó úr különben beható előadásában a javaslat 4. §-át nem difikultálta, mely így hangzik: «Ha valaki egyes kereskedővel, ennek fennálló üzletére nézve közkereseti, betéti társaságba lép, a társaság az addigi üzletből eredő összes kötelezettségekért felelős», itt is a javaslat 1. §-ában lefektetett elv jut kifejezésre. Méltán kérdezhetem tehát, hogy akkor, midőn az előadó úr oly sújtó kritikában részesíti az 1. §-t, miért nincs szava a 4. §-hoz?

De hogy bizonyos tekintetben a jogfolytonosság terén áll a javaslat, mutatja a kereskedelmi törvény 208. §-a is, mely két részvénytársaság fuziója esetére kimondja, hogy a beolvadó társaság vagyona mindaddig külön kezelendő, míg annak hitelezői kiegyenlítve vagy biztosítva nem lettek. A ratió legis ezen intézkedésnél sem más, mint gondoskodás arról, hogy a vagyonátruházás által a hitelezők jogos igényeikben meg ne rövidíttessenek. Igaz, hogy itt a beolvasztó társaság saját vagyonával nem felelős a hitelezőknek, de itt olyan in fraudem történendő átruházása a kereskedelmi üzletnek, mint a milyenre a törvényjavaslat ráutal, el sem képzelhető. De ez esetben az átvett vagyonra való korlátozása a felelősségnek azért is megfelel, mert itt annak nagysága tudva van, és így nem

forog fenn annak veszélye, hogy e megszorítással a hitelezőt egy hosszadalmas bizonyítási eljárás veszélyének tesszük ki.

Rámutathatok még a védjegytörvényre is, melyben a javaslathoz hasonló felfogás van lefektetve. De mindezen analógiákra, nézetem szerint nincs szüksége a törvényhozónak akkor, ha egy égető baj orvoslását célozza. Ha egyszer a törvényhozónak a jogbiztonság szempontjából szüksége van arra, hogy a hitelezőnek az üzlet átvevője ellen korlátlan vagy korlátozott kereseti jogot adjon, akkor őt elméleti scrupulusok ettől vissza nem tarthatják.

★

Ezen általános megjegyzések után nekem legyen szabad egész röviden azokra a kifogásokra reflektálni, melyeket előadó úr a törvényjavaslat egyes dispositióira tett. Röviden reflektálok ezekre azért, mert ezen kifogások sajátképen nem egyebek, mint a törvényjavaslat indokaiban foglalt fejtegetéseknek páráphrázisa. A törvényjavaslat indokai teljes tudatában voltak mindazon ellenvetéseknek, a melyeket a t. előadó felhozott és igyekeztek azokat megczáfolni és kimutatni a törvényjavaslatban elfoglalt álláspontnak a helyességét. A t. előadó úr fejtegetéseivel szemben tehát elég a törvényjavaslat indokaira utalni.

A t. előadó úr ugyanis két irányban emel kifogást az 1. §-ban foglalt alapvető dispositió ellen. Egyfelől nehézményezi, hogy az átvevő nem csupán az átvett vagyona korlátozottan felelős a hitelezőknek, másfelől, hogy az átvevő és a hitelezőknek hathatósabb védelméről hirdetési eljárás útján nem gondoskodik.

Miután, azt mondja az előadó úr, a javaslatban contemplált felelőssége az átvevőnek a successio gondolatán alapszik, következésetesen az átvevőt, ép úgy, mint az örököst, a ki csakis az örökség erejéig felelős a hagyatékért, csakis az átvett üzlet értékeig lehetne felelőssé tenni. Ezen ellenvetés elől t. teljes ülés nem zárkoznak el az indokok sem, ott szóról-szóra olvasható, hogy «elvi szempontból a felelősségnek az átvett vagyona korlátozása, helyesnek és igazságosnak látszik.» Az indokok feltárják e tekintetben a fennálló jogrendet és ki-

mutatják, hogy az abstract igazságosság szempontjából más mint az átvett vagyona korlátozott felelősséghez jutni nem lehet.

Én ugyan a törvényjavaslat idevonatkozó okoskodását nem osztom, mert mint már előadni szerencsém volt, a kereskedelmi törvény a társasági jog terén a vagyonátruházásoknál ezt a korlátozást nem ismeri. De nem ismeri a német kereskedelmi törvény 25. §-a sem akkor, ha a kereskedelmi üzlet átvevője az üzletet a céggel együtt folytatja. Ez esetben ugyanis az átvevő, tekintet nélkül arra, vajjon a céget jogosan vagy jogtalanul folytatja, a hitelezőknek ipso jure nem csupán az átvett vagyon értékére korlátozott, hanem feltétlen felelősséggel tartozik az átvett üzletből eredő tartozásokért. Igaz ugyan, hogy a német törvény 25. §-ának II-ik kikezdése szerint az átvevő ezt a felelősséget magától elhárítja, még pedig nemcsak az átvett üzlet értékére szorított, hanem minden felelősséget háríthat el magától, tehát itt a német törvény a successio elveitől szintén teljesen eltér, dacára annak, hogy különben a kereskedelmi üzlet fogalma alatt ugyanazt érti, a mit a törvényjavaslat indokai alatta értenek: «Unter dem Handelsgeschäfte versteht man den Complex alles dessen, was zum Betriebe des betreffenden Handelsgewerbes gehört. Im weitesten Umfange gehören dazu die zugehörigen, bewegliche und unbeweglichen Gegenstände, die zugehörigen Rechte und die sogenannten Chancen des Geschäftes, d. h. die tatsächlichen Beziehungen, welche den Betrieb ermöglichen oder fördern, mögen sie nun in Fabrikationsgeheimnissen oder in der Kenntniss von Bezugs- und Absatzquellen, oder in den durch reelles Geschäftsgebahren oder hervorragende Leistungen erworbenen geschäftlichen Rufe oder Vertrauen bestehen: auf der andern Seite gehören dazu die Verbindlichkeiten des Geschäftes» mondja más írókkal egyezően Staub jeles kommentárjában. Mindebből tehát kitűnik, hogy a német törvény sem vonta le, sem az egyik, sem a másik irányban a successio eszméjéből a jogi következményeket.

De mondom, a törvényjavaslat indokai, midőn elismerik, hogy elvileg a törvényjavaslat 1. §-ának idevonatkozó dispositiója nem helyes, sietnek hozzátenni, hogy az átvett

vagyonra szorított korlátozás a perek hosszadalmas és bonyolult volta folytán egészen kockázatosná azt a célt, melyet a javaslat contemplál, hogy t. i. a hitelező kijátszását megakadályozza. Ezzel szemben az előadó úr a fiat justitia pereat mundus álláspontjára helyezkedik és azt mondja, legyenek bár a perek bonyolultak és hosszadalmasak, legyen bár igaz, hogy időközben az átvett vagyon elkallódhatik, s annak eredeti minemősége megállapítható nem lesz, mégis a legfőbb érdek az, hogy az átvevő esetleges megkárosításoktól megóvassék.

Nézetem szerint azonban, t. teljes ülés, mi sem veszedelmesebb, mint egy törvény, a mely meg nem tartja azt, a mit ígér, a mely *lex imperfecta*, mert gyakorlatilag nem kezelhető. Én egy jogilag rosszul construált törvénynek mindig előnyt adok egy olyan törvény fölött, mely a jogbiztonságot veszélyezteti.

Különben a törvényjavaslat által felállított korlátok mellett a jóhiszemű üzletátruházásoknál az átvevő érdeke is eléggé meg van óva, mert egyfelől nem felelős más kötelezettségekért, mint azokért, melyek az üzletből erednek és ezekért is csak akkor, *ha azokat az átvétel idején ismerte, vagy a rendes kereskedő gondosságával megtudhatta volna*. Ezen korlátok mellett, mint az indokok helyesen kiemelik, az átvevő jogi helyzete nem rosszabb, mint volna akkor, ha csak az átvett vagyon erejéig tartozna felelősséggel. Egy komoly, tisztességes vevőnek mindig módjában lesz az átveendő üzlet minemüségéről, annak activáiról és passiváiról az üzletkötés előtt meggyőződést szerezni és elhatározását ezen vizsgálat eredményétől függővé tenni, egyenesen tőle függ tehát a vételt megkötni, vagy abban hagyni. Ha az üzletet túlterheltnek találja, ne vegye át. Nem létezik érdek, mely azt kívánná, hogy a túlterhelt üzlet a hitelezők kijátszásával egy harmadik kezébe jusson; itt az előadó úr által annyira hangoztatott igazságosság elve azt követeli, hogy az üzlettulajdonos vagyonát összhitelezőinek engedje át, csődbeli vagy csődönkívüli eljárás útján. Hogy mit kell az átvevőnek a rendes kereskedő gondosságával tudni, vagy mit tudhatna meg ezen *objectiv diligentia* alkalmazása mellett, azt nem lesz nehéz a bírónak, a ki ezen fogalmakkal folytonosan operál, megállapítani.

Az előadó úr e helyett azt ajánlja, hogy az átvévő az üzletátvétel előtt gondoskodjék arról, hogy az átvett vagyon mennyisége és értéke záros határidő alatt hitelesen megállapíttassék és az üzleti hitelezőknek tudomására hozassék; az előadó úr azonban nem czáfolta meg a törvényjavaslat indokaiban ezen javaslattal szemben tett ellenvetéseit, hogy t. i. az eladó nem teheti ki magát annak, hogy az egész concurrentia ismerje üzlete állapotát, clientelláját stb. és megingassa hitelét még mielőtt bizonyos, hogy az üzletet tényleg el fogja adni; ily esetben, ha a vételi ügylet nem jön létre, tönkretetheti üzletének esetleges jó hírnevét, viszont az átvévő is idegenkedni fog egy oly üzlet átvételétől, melynek viszonyai a nyilvánosság előtt a legkisebb részletig feltárattak. A szakértekezleten jelen volt kereskedők ezt az eljárást az említett okokból mindannyian perhorrescálták. Ugyanezen aggályok merültek fel azon javaslattal szemben, mely a hitelezők határozottabb védelme szempontjából oda irányult, hogy az 1. §-ban foglalt korlátozását az átvévőnek csak azon esetben engedtesenek meg, ha az átvétel előtt módot nyújtott az átruházó hitelezőinek, hogy követeléseiket vele közöljék. Nem az volna itt a baj, hogy mint az előadó úr mondja, rosszakaró egyéneknek mindig módjukban állana álkövetelések bejelentése által a szándékolt üzletátruházást megakadályozni, hanem az, hogy ily hirdetés esetén az üzlettulajdonos hitele teljesen megrendülhetne és káros visszahatással volna az egész üzletre.

Ezek után kétségtelen, hogy a t. előadó úrnak sikerült kimutatni, hogy könnyebb üzletátruházásokkal a hitelezőt megkárosítani, mint őt törvényhozásilag a megkárosítások ellen megvédeni. Sikerült kimutatni, hogy a törvényhozónak itt előbb számos átörökölt és jogrendünkben gyökerező jogelvekkel és doktrinákkal kell megküzdenie, mielőtt a szükséges védelem alapjait meg tudja teremteni. De ha egyszer a törvényhozó azon kényszerhelyzetbe jut, hogy a kérdés szabályozása elől ki nem térhet, akkor meggyőződéseim szerint szerencsésebb megoldást nem találhatott volna, mint a mely a szóban levő törvényjavaslatban lefektetve van, mert ezen megoldás szerencsés kombinációval hozza összhangzásba az összes itt szóban jövő és egymással harczban álló érdekeket.

Egyetértek azonban a t. előadó urral, hogy a hitelező keresetét az általánosnál rövidebb elévülési időhöz kellene kötni, még pedig nem csupán az üzlet átvevője ellen, a mint ezt a német kereskedelmi törvény 26. §-a és a magyar kereskedelmi törvény a kilépett társasági tagokkal teszi, hanem még inkább az átruházóval szemben, a ki bár az üzleten túladdott és annak menetébe többé befolyást nem gyakorol, mégis az átvevővel együtt solidaris felelősséggel tartozik. A javaslat az elévülési idő megrövidítését azért mellőzi, mert azt a keresk. törvény revisiója alkalmából általában megrövidíteni, de ha a javaslat az egész materia szabályozását novellaris úton eszközli, akkor az elévülést, mint annak integráló alkatrészét is ez alkalommal szabályozás tárgyává tenni kellett volna.

Már is hosszúra nyult előadásom nem engedi, hogy az előadó urnak egész előadására, különösen a javaslat 2. és 3. §§-aira tett észrevételeire reflectáljak. Célom csak az volt, hogy a javaslat alapvető intézkedéseinek helyességét kimutassam. Midőn tehát a t. teljes ülésnek szives türelmét megköszöném, szives engedelmeikkel fentartom magamnak a vita fonalán esetleg a 2. és 3. §§-okra még visszatérni.

Dr. Baumgarten Nándor:

T. Teljes-ülés!

Az előttünk fekvő törvényjavaslat megítélésénél — a mint az előadó úr helyesen kifejtette — mindenekelőtt a praktikus szükség kérdését kell eldönteni. Ezen praktikus szükség indokolására ő a kereskedelmi körök óhajára hivatkozott. Ámde különös, hogy törvényelőkészítésünk és törvényalkotásunk a kereskedelmi körök óhajait eddig legalább nem tekintette annak a döntő szempontnak, a mely irányítólag hatott volna s a melyet törvényalkotás elfogadott volna. Ugyanis az ezen törvényjavaslattal egyidejűleg beadott törvénytervezetek a kereskedelmi körök óhajára egyáltalában mit sem adtak, sőt ezen óhaj mellőzésével és figyelmen kívül hagyásával oly irányzatot követtek, a mely az előttünk fekvő törvényjavaslat irányzatával ellentétes. Már pedig a törvényelőkészítés és alkotásnak konzekvensnek kell lennie. Ha a gyengék védelmét írja czímlapjára, akkor ezt az elvet összes alkotásaiban meg kellene valósítania. Úgy látszik azonban, hogy ez az előttünk fekvő törvényjavaslat mintegy kompenzáció akar lenni az előbb beadott, részlet-üzlet szabályozásáról szóló törvényjavaslatért, továbbá a könyvkivonati illetékesség megszorításáért és egyéb a kereskedelmi körök által panaszolt intézkedésekért. Ilyennek azonban nem fogadhatjuk el, mert a kereskedelemnek csak egy ágát, még pedig nem is a védelemre leginkább szoruló ágát: a nagykereskedőknek egy bizonyos csoportját van hivatva megvédeni és ezt is az üzletátruházás megnehezítésnek rovására, a mi pedig szintén közgazdasági érdek. Statisztikai adataink ugyan e tekintetben nincsenek, azonban legalább megfigyeléseket tehetünk, a melyek a statisztikát helyettesítik. Hogy pedig üzletet nálunk egyáltal-

lában nem ruháznak át másképen, mint csalárd szándékkal: ezt a kemény ítéletet a kereskedelemnek olyan barátjától mint a t. előadó úr, valóban nem vártam.

Neumann Ármin: Azt nem is mondtam! (*Halljuk! Halljuk!*)

Dr. Baumgarten Nándor: Erre vonatkozólag egy pár példát akarok felhozni, a melyek mutatják, hogy igenis vannak reális üzletátruházások, így az iparüzletek átruházása, azután a család körében való üzletátruházások, a melyek igaz, hogy gyakran történnek úgy, hogy tagként belép a családtag az üzletbe, de van számos olyan eset, a midőn direkt üzletátruházás történik. A reális és irreális üzletátruházás közti arány tehát nem oly kedvezőtlen, a mint azt feltüntetni szokták. De főleg azzal a kérdéssel kell foglalkoznunk, vajjon azok a károk, a melyekkel az üzletátruházások a nagykereskedelmet sújtják, csakugyan olyan jelentékenyek-e. Én erre vonatkozólag gyakorlatomban egy pár oly adatot találtam, a melyek valóban megleptek. Én t. i. épen azon czégektől kértem adatokat, a melyeket leginkább sújtanak az üzletátruházások. Ezek a czégek az üzletátruházások által okozott károkat a fizetési képtelenségi rovatokban kezelik és azt találtam, hogy 619 fizetési képtelenségi esetre 12 üzletátruházás folytani károsodás esett. Mivel pedig a fizetési képtelenségek a szokásos számítás szerint a forgalomnak mintegy 2—3%-át teszik, az üzletátruházások okozta károsodások az üzleti forgalomban alig egy fél ezreléknek felelnek meg. Ha tehát egyrészt azt a nemzetgazdasági kárt tekintjük, a melyet az üzletátruházások jelenleg okoznak, másrészt pedig azt a nagyobb kárt, a melyet ezeknek megakasztása eredményezne, úgy azt találjuk, hogy a kellő egyensúly, a rekompenzáció nincs meg. Azt hiszem, t. Teljes-ülés, hogy a kereskedőknek módjukban áll magukat ezen üzletátruházások ellen megvédeni: módjukban áll pedig úgy, hogy ha a törvény oltalmát, a mely megengedem hogy hiányos, de mégis megvan, t. i. a büntetőtörvény oltalmát igénybe veszik. Azonban a mi kereskedőink *Iheringnek* a jogért való küzdelemre vonatkozó elveit nem osztják, akkor, ha azok költségekkel

kapcsolatosak és nem járnak el konzekvensen az ilyen fraudulozus üzletátruházások ellen; e mellett még egy második szempont is van, a melyet, azt hiszem, a gyakorlat ismerője koncedál, t. i. hogy nemcsak nem járnak el a kellő erélylyel a megrögzött üzletátruházókkal szemben, hanem azoknak, a kikről ez köztudomású, még újabb hitelnyújtást is engedélyeznek, úgy hogy úgyszólván ők maguk præmiumot adnak üzletfeleiknek ilyen fraudulozus üzletátruházások elkövetésénél. Ily körülmények között azt hiszem, hogy a nagykereskedők szempontjából ez a károsodás inkább egy ipari veszélynek, mint közgazdasági csapásnak a jellegével bír, a mely ellen igaz, hogy megvédheti őket a törvényhozás, de csak akkor, ha ezzel súlyosabb érdekeket nem sért.

A mi az üzletátvevőnek a törvényjavaslatban contemplált felelősségét illeti, úgy teljesen egyetérték az előadó úrral abban, hogy az elméleti konstrukció kérdése egymagában nem lehet elegendő ennek lerontására. Valahányszor a konstrukzionális nehézség a gyakorlati élet kívánalmaival összeütközik, feltétlenül a gyakorlatnak kell győznie. Igaz, hogy a Tervezet 1274. §-a azt az elvet foglalja magában, hogy az átvevő csakis az átvett vagyon értékéig felelős, de ha csak ez volna az ok arra, hogy azt a felelősséget más körökre ki ne terjesszük, én volnék az első, a ki ezt alapos érvnek el nem fogadnám. Ámde ha a hitelező pozícióját nézzük, a mint az egy üzletátruházás előtt és után alakul, akkor én a helyzetet így képzelem: A hitelező az üzletben levő értékre hitelezett, a melyet mondjuk x -szel jelölök; az adósnak személyes vagyonát jelölöm a -val, vagyis $a+x$ vagyon állott a hitelező rendelkezésére akkor, a midőn az illető az üzletet megvette. Most már a hitelező érdeke az, hogy ezen $a+x$ vagyon mindig rendelkezésére álljon; ha közbelép egy új üzletvevő: ismét az üzleti vagyon és ismét az eredeti adós magánvagyonra álljon rendelkezésére. A javaslat szerint azonban ez nincs így, mert a hitelező $a+x+b$ (átvevő vagyon) erejéig érvényesítheti követelését. A másik szempont az, hogy az élők közti üzletátruházás és a halálesetre szóló, azaz örökösödés útján való üzletátruházás közt elvileg nincs különbség. Itt is, ott is ugyanaz a hatása van a hitelezőre, tehát bizonyos logika volna abban, hogy ugyanazon

pozícióban legyen a hitelező mind a két esetben, holott a javaslat szerint más pozícióban van.

A javaslat 1. §-a, a mint azt az előadó úr kifejtette, azon kötelezettségeikért teszi felelőssé az üzletátvevőt, a melyeket az az átvétel idején ismert, vagy a rendes kereskedői gondossággal megtudhatott. Ezen szakasz szövegezése nézetem szerint nem világos. T. i. nem lehet tudni, hogy vajjon itt törvényes védelemről van-e szó vagy nincs. A szerkezet nem szól a törvényes védelem mellett, mert e szerint a hitelezőnek kereseti állításához annak a ténynek a bizonyítása is tartóznék, hogy a hitelező az átvétel idején ezen követeléseket a rendes kereskedő gondosságával megtudhatta. Ámde, hogy ha elfogadjuk, hogy mindig a hitelezőnek kell bizonyítani azt, hogy abban a pillanatban, a midőn ő messze járt az üzletátruházás helyétől, milyen szándékai és véleményei voltak az üzlet-átvevőnek: akkor nyilvánvalólag, ez annyit jelent, hogy lehetetlen bizonyítást kívánunk tőle, vagyis egyáltalában felszabadítjuk az üzletátvevőt ezen kötelezettség alól. Azt hiszem azonban, hogy az indokolásból vett érvek alapján és ha egyáltalán azt tételezzük fel, hogy a javaslat gyakorlati eredményt akar elérni, azt kell mondanunk, hogy ezen szövegezés daczára a javaslat felelőssé teszi az átvevőt, *kivéve*, ha az átvétel idején nem ismerte és a rendes kereskedői gondossággal meg nem tudhatta az üzletből eredő kötelezettségeket, mikor aztán általános magánjogi elv szerint az, a ki bizonyos köteles gondossággal tartozik, magát exculpálni tartóznék, azaz az üzlet-átvevőnek kellene magát mentesíteni a felelősség alól, vagyis ő neki kellene bizonyítani. Ez már súlyosabb megterhelés, de azt hiszem, hogy a javaslat intenciói értelmében járok el, ha erre rámutatok, vagy legalább is arra utalok, hogy a javaslat ezen szakaszát így is lehet majd magyarázni. És hogyha a javaslat indokolása azt hiszi, hogy az egyes perekben a bizonyítás az átvett vagyon értékére való korlátozás mellett nagyon kiterjesztetnék, milyen lesz ez a bizonyítás akkor, hogy ha nem egy præcis vagyonérték fenforgásáról vagy fen nem forgásáról lesz szó ezen bizonyításban, hanem az átvevőnek a szándékáról vagy jóhiszeműségéről. Ez a bizonyítás mindenesetre sokkal nehezebb, mert subjectiv kritériumon alapul.

Áttérve a törvényjavaslatnak 2. §-ára, ez is azt a nézetet támogatja, hogy az 1. §. eseténél tulajdonképen az üzletátvevőnek kell magát exculpálni. T. i. a 2. §-ban a törvényhozó felelőssé akarja tenni az üzletátvevőt azon kötelezettségekért, a melyeket az átvétel idején nem ismert és a rendes kereskedő gondosságával meg sem tudhatott. Ez már valóban igen szigorú szabály, és két esetre van felállítva. Az első eset az, hogyha az átvevő az átruházóval szemben az üzletből eredő kötelezettséget magára vállalta. Ez az egyszerű nyilatkozat, a mely a kereskedelmi törvénynek 20. §-ában is szerepet játszik, magában nem volna elegendő arra, hogy ilyen súlyos kötelezettséget hárítsunk az üzletátvevőre. T. i., ha az üzletátvevő az összes kötelezettségeket magára vállalja, nyilvánvalólag mégis csak azokat vállalja magára, a melyeket ismert; ismeretlen követeléseket, a melyeket meg nem ismerhetett, senki magára nem vállal. A másik pedig a rokonoknak esete, a kik azután egy *presumptio juris et de jure*-val örökösen rosszhiszeműeknek vannak bélyegezve, a miről Grecsák bíró úr ő méltósága már a mult előadásában szóltott. Azonban ez a 2. §., mint minden túlszigorú törvényes intézkedés, magában hordja a megkerülés módját, útját is, t. i. a rokonok közötti átruházás egyszerűen egy színleges átruházás közbeiktatásával könnyen kijátszhatja ezen szakasz túlszigorú szabályát.

Ha már most ezen törvényes rendezést nézzük és ennek jogosságát és alaposságát vizsgáljuk, akkor bármennyire közhely is, mégis azt kell kérdeznünk először, hogy mennyire korlátozza az üzletátruházásokat; másodszor, hogy mennyire védi a hitelező érdekét. Én szívesen koncedálom, hogy ha ezen javaslat egy kissé megszorítaná is az üzletátruházást, ellenben teljesen megvédené a hitelező érdekét: akkor a javaslathoz hozzájárulhatnánk. Azonban én azt találom, hogy nem védi meg a hitelező érdekét, ellenben nagyon is korlátozza az üzletátruházást. Nagyon is korlátozza az üzletátruházásokat azért, mert teljes bizonytalanságnak teszi ki az átvevőt. Ő t. i. semmivel sem védheti meg magát a később támasztott követelésekkel szemben. Még hogyha az üzletnek vételárát valamiképen bírói letétbe is helyezhetné; ha erre mód adatnék, akkor legalább a bizonytalanságtól menekülne és legalább annyiban is

volna megóva attól, hogy a később támasztandó követelésekkel szemben tehetetlenül álljon. A javaslat jelenlegi alakja szerint azonban az üzletátvevő 32 éven belül vagyis a rendes elévülési időn belül, a melynek tetemes megszorítása mindenestre kívánatos, teljesen védtelenül áll a követelésekkel szemben. Kérdés már most, megvédi-e legalább a javaslat a hitelező jogos érdekét? Szerintem nem és pedig azért, mert a hitelező néha ugyan többet kap, mint kellene kapnia, de gyakran semmit sem kap. Például, ha az átvevő nem ismerte, vagy nem ismerhette ezen kötelezettségeket, ez a hitelezőktől teljesen független, subjectiv momentum és mégis az a befolyása, eredménye lesz, hogy ennek következtében a jogos követeléséből semmit sem kap.

De még a végrehajtás kérdését is fel kell vetnem itt, mert hiszen ezen csalárd üzletátruházások tudvalevőleg úgy szoktak történni, hogy a midőn a hitelező megítélt követelésével a végrehajtás folyamán a behajtás útjára lép, akkor egy más czégtáblát talál az üzlet előtt és a végrehajtó oda be nem mehet. A javaslat pedig a hitelezőnek módot ad arra, hogy ismét egy másik egyént pereljen, a míg azután ezzel szemben a pert lefolytatván, ismét egy másik czégtáblát találhat az üzlet előtt. Megengedem, hogy ilyen esetre a btkv. szigorú szakaszokat tartalmaz, de éppen a javaslat vezérszava, hogy a büntetőjogi oltalom körén kívül kell megvédeni a hitelezőt. És még egy körülményt kell megjegyezennem. Az üzletátvevők rendesen nem szoktak gazdag emberek lenni; a midőn ilyen csalárd üzletátruházás fordul elő, rendesen az egyik insolvens a másik insolvensre ruházza át vagyonát és a javaslatban foglalt azon nagy biztatás eredménye, hogy az átvevőnek egész vagyonára bir majd követelési joggal a hitelező, a praxisban igazán a minimumra fog redukálódni.

A javaslat jelenlegi alakjával szemben felvetették az előadó urak a kérdést, hogy vajjon lehetne-e ezt bizonyos szempontokból megjavítani, milyen módon lehetne hibáit kiküszöbölni. Az első javaslatban benne volt a beneficium inventarii. Valamennyi megoldás közül ezt találom a legjogosabbnak és leghelyesebbnek. Igaz, hogy gyakorlatilag vannak nehézségei a keresztülvitelben és igaz az is, hogy az üzlet értéke nem min-

dig egyenlő az átvett vagyon értékével, hanem az üzlet értéke ennél jóval nagyobb. Ennek daczára az ebben rejlő alapgonddal habár a praxisban nem is vihető külön szabályozás nélkül teljesen keresztül, mégis legalább igazságosan oldja meg a felelősség kérdését. A követelések előzetes bejelentéséről úgy, a mint a javaslat második formájában volt erről szó, azt hiszem nem kell beszélnem, mert az indokolás maga kimutatja, hogy ez a gyakorlatban keresztülvihetetlen.

Még csak Grecsák bíró úr ő méltóságának két érdekes propositiójával foglalkozom. Az egyik t. i. az üzletből eredő tartozás melletti vélelem, a mely megkönnyíti az üzletátvevő pozícióját és ily szempontból okvetlenül kívánatos. A második pedig az, hogy az üzletátruházás megtörténte után, de az üzlet átvétele előtt bejelentési jog adassék a hitelezőknek. Ennek a propositiónak hátrányát azonban abban látom, hogy praclusiv terminushoz köti a hitelezőket: ezen bejelentési terminushoz, mert a tapasztalat azt mutatja, hogy a hitelezők a felhívásról nem vesznek tudomást és így a felhívás nem mindig vezet eredményre. Tehát a hitelezőnek érdeke szempontjából ez a rövid praclusiv határidő kombinálva azzal, hogy a be nem jelentés jogvesztést jelent, nézetem szerint szigorú intézkedés, ha csak a kellő publicitás kötelessége nem ellensúlyozza.

Én azt hiszem, hogy az a támpont, a melyből a csalárd üzleteket ki lehet emelni, nem fekszik sem a magánjog, sem a kereskedelmi jog területén. Mert mit adhat a magán- és kereskedelmi jog? Követelési jogot insolvens egyén ellen és adhat egy magánjogi keresetet, azaz nehezen és hosszasan lefolytatott pört, egy fraudulozus, csalárd eljárás ellen. Az egyik sem olyan eszköz, a mely célra vezet. Tudom, hogy nem mondok ezzel újat, de ismétlem, hogy a *csődön kívüli megtámadás, a végrehajtási törvény módosítása és a büntetőtörvény szigorítása* az egyedüli eszközök, melyek nem utólag, hanem ezen törvényjavaslat keretén belül ezzel egyidejűleg létesítendők.

Btkv.-ünk 386. §-a t. i. csak azért nem alkalmazható a csalárd üzletátruházásokra, mert a következő mellékmondat foglaltatik benne: «a bekövetkező hatósági végrehajtás előtt.» Ha ez az egy pár szó a törvény szövegéből kimarad, esetleg

még egy más mondata: «a vagyonához tartozó értéktárgyakat elrejt, elidegenít» mellé még az is tétetik: «vagy üzletét átruházza» akkor ez hathatós védelmet adna az ilyen fraudulózus eljárás ellen.

A végrehajtás reformjára vonatkozólag utalnom kell még magára a javaslat indokolására. A javaslat indokolása t. i. a nyolczadik oldalon mintegy programmba foglalja a következőt: «kivánatos annak lehetővé tétele, hogy az átruházást marasztaló ítélet alapján a végrehajtás az időközben beállt cégváltozásra való tekintet nélkül az üzleti vagyona az átvevő ellen vezetessék.» Én azt hiszem, hogy a végrehajtás ezen kiterjesztése önmagában is nagyon szigorú, de fölöslegessé teszi az egész javaslatot. Hogyha az eredeti üzlettulajdonos ellen nyert ítélet segélyével az üzletátvevő ellen végrehajtást lehet vezetni, akkor meg van óva a hitelező érdeke minden irányban, mert az eredeti üzlettulajdonos személye ellen amúgy is fordulhat, üzlete ellen ime a végrehajtási törvény módosítása megadná e jogot, tehát sérelem az ő jogán egyáltalában nem esnék. Én a végrehajtási törvény módosítását illetőleg, a mely még kellőleg előkészítve nincs, még azt az eszmét vetném föl, vajjon nem kellene-e a hitelezőnek bizonyos előjogot biztosítani a végrehajtás terén azokra az árukra, a melyeket az eredeti üzlettulajdonosnak ő maga hitelezett. Tényleg a gyakorlatban a legméltánytalanabb eset az, hogy a hitelező tehetetlenül áll az üzletátvevővel szemben, a kinek üzletében azok a tárgyak foglaltatnak, a melyeket ő az elődjének hitelezett.

Visszatérek azonban a javaslatnak egy szakaszára — ebben egyetértek az előadó urral — a melyet teljesen helyeslek s ez a 4. §. T. i. hogyha valaki egyes kereskedővel társas viszonyba lép és az egyéni cég társasczéggé változik, semmi ok sincs arra, hogy más elbírálás alá kerüljön a kérdés, mint hogyha egy társas cégbe új tag gyanánt belép. Én ezen szakaszban mintegy kijavítását látom azon sajtóhibának vagy lapsusnak, a mely a kereskedelmi törvényben meg van, t. i., hogy a 89. és 140. §§-ok közti összhang nem állott helyre. Ezen két szakasznak összeegyeztetése pedig tényleg indokolt és jogos közgazdasági érdek már azért is, mert ha ezt nyitva hagynók, a csalárd üzletátruházás rendesen, mint eddig is gyakran, ezen

szakaszok hiánya között siklanék ki a büntetőjogi megtorlás alól.

Ezek után azt hiszem, hogy a helyes reform cardinális pontjai a csődönkívüli megtámadásban, a büntető jog területén, a végrehajtási §-ban és ezen 4. §. változatlan megtartásában rejlenek. Igaz, hogy a mint az előadó úr mondta, Horvátországra tekintettel kell lennünk. Ennél a törvényalkotásnál is ez a szempont van napirenden, miután csak a kereskedelmi törvény közös, a büntető és végrehajtási törvény pedig Horvátországra ki nem terjed. Megjegyzem, hogy itt szigorúbb a törvény és hogyha a hitelezők élnek ezen jogukkal, akkor ők kellőleg meg vannak védve. Én tehát azt vélem, hogy akár két külön törvényben is, a melyek egyike a magyar korona egész birodalmára, a másika pedig csak Magyarországra terjed ki, ezen reformokat keresztül kell vinni. Mindenesetre azt hiszem azonban, hogy még a semmi megoldás is jobb, mint a rossz megoldás, a melylyel nézetem szerint ebben a törvényjavaslatban találkozunk.

Dr. Engel Aurél:

Tisztelt Teljes-ülés!

A törvényjavaslat indokolása az intézkedéseknek három illetve négy csoportját sorolja fel mint olyat, a mely a felmerült visszaélések leküzdésére alkalmas lehet. Ezek: 1. a csődön kívüli megtámadás, 2. a büntetőjogi represszió szigorubbá tétele, 3. annak lehetővé tétele, hogy az átruházót marasztaló ítélet alapján az üzleti vagyona a végrehajtás a cégváltozásra való tekintet nélkül keresztül legyen vihető és 4. a javaslat által célzott szabályozás. Ezen csoportok közül a harmadik helyen említett, t. i. a végrehajtási jog kiterjesztése voltaképp csak egyik keresztülviteli módja a csődön kívüli megtámadásnak, mert hiszen így, a maga nyersségében a szabály törvénybe iktatható nem volna, a jogutódot védő garanciák pedig végeredményben szükségképp oda vezetnének, hogy a kifejlődhető perekben azon kérdés döntetnék el, hogy köteles-e a hitelező respektálni az átruházást vagy sem?

Jellegzetes és a szóban forgó javaslat jelentőségén erősen túlmenő az a közös érv, a melyet az indokolás mindezen intézkedések ellen — kivéve a javaslat által célzottakat — felhoz. Ez az érv abban áll, hogy a jelzett intézkedések ez idő szerint nem vehetők kombinációba, mert a csődön kívüli megtámadás a csődjoggal kapcsolatos magánjogi szabályozás körében, a büntető represszió a büntetőtörvény novellájával kapcsolatban, a végrehajtási jog kiterjesztése pedig a végrehajtási törvény novellája kapcsán «lesz megfontolás tárgyává tehető». Ebben az érvelésben kifejezésre jut igazságügyi kormányunk azon évek óta következetesen fentartott álláspontja, hogy valahányszor felmerül egy szanálást igénylő kérdés, a mely egy

rövid és egyszerű törvénnyel meg volna oldható, az igazságügyi kormány vonakodik ezt az egyszerű orvoslást megcselekedni, ha az illető joganyagra nézve reform-intézkedések vannak «előkészületben», legyen bár ez az előkészület még oly embryonális állapotban, hogy legjobb esetben is éveknek kell elmulniuk, mielőtt a reform életbeléptetéséről szó lehetne. Utalok e részben a husz forinton aluli perekre. Ezen ügyekre nézve épen az igazságügyi kormány köreiből az volt a nézet, hogy a Curia rosszul értelmezi a törvényt s az igazságügyi kormány mégis vonakodott, hogy ezt a téves judikaturát egy kétsoros novellával orvosolja, mert hiszen — úgy mondták — amugy is előkészületben van az új perrendtartás. Időközben eltelt vagy nyolcz év, el fog telni az új perrendtartás életbeléptéig legalább is további három-négy év és így az eredmény az, hogy tiz-tizenkét esztendőn keresztül rossz törvény áll fenn s oly gazdasági károk okoztatnak, a melyeknek mértékét és horderejét valójában csak a gyakorlat emberei ismerik. Kétségek nélkül igen helyes és szükséges dolog, hogy az igazságügyi kormány óvakodjék tőle, hogy valamely egyes esemény vagy népszerű áramlat kapcsán *alkalmi törvényt* létesítsen. Kíváncsinos az is, hogy az igazságügyi törvényhozás bizonyos nyugodt, inkább konzervatív módon fejlődjék, az ötletszerűség lehető kizárásával. De úgy hiszem, hogy nem helyes dolog, dogmát csinálni belőle, hogy azért, mert évek múlva szabályozni fogunk egy joganyagot, ne lehessen előbb is megteremteni egy részleges szabályozást, ha higgadt megfontolással úgy találjuk, hogy sürgősebben orvoslandó és orvosolható bajjal állunk szemben. Látjuk, hogy a külföld is így tartja ezt. Franciaországban már régen szőnyegen volt a részvényjog reformja, mikor 1893-ban részlegesen módosították a részvénytörvényt, már pedig a részvényjog bizonyára nem kísérletezési anyag. Hogy pedig különbséget kell tenni alkalmi törvény és oly részleges szabályozás közt, a mely megelőz egy összefoglaló, az egész anyagra kiterjedő kodifikációt, arra a német részvényjog története szolgáltat tanulságot. A német kormány ugyanis 1873 után állhatatosan visszautasította azt az áramlatot, mely a válság behatása alatt részvényjogi reformokat követelt. 1884-ben azonban — mint tudjuk — igenis létesített részvény-

novellát, figyelem nélkül arra, hogy a kereskedelmi törvény revízióján dolgoztak. Voltak a német birodalomban is elegenden, a kik utalással az «előkészület alatt álló» kodifikációra ellenezték az 1884-es részleges szabályozást. A német kormány nem hajtott reájuk s ennek eredménye az volt, hogy — az új német kereskedelmi törvény tudvalevően 1900-ban lépven életbe — a német birodalom csaknem tizenhat évvel előbb nyert jobb részvényjogot, vagy legalább olyat, a melyet a mértékadó körök jobbnak tartottak, mint nyert volna egyébként. Távol van tőlem, hogy mindebből azt a következtetést akarjam levonni, hogy teszem nálunk is kívánatos volna egy ily fajta részleges reformja a kereskedelmi törvény bizonyos részeinek, mert ez a kérdés csak a konkrét esetben s az összes körülmények méltatásával bírálható el. De úgy vélem, hogy e példák mégis nyilvánvalóvá teszik, hogy az indokolásnak ez az érvelése ily alapon meg nem áll.

Az indokolásban felemlített intézkedések közül a csődön kívüli megtámadásban gondolom a kérdés legszerencsésebb megoldását láthatni. E véleményemben főleg az a szempont támogat, hogy igénytelen nézetem szerint minden helyes hiteltörvényhozásnak egyik vezérelve az kell hogy legyen, hogy lehetőleg oly szabályokat adjon, a melyek elősegítik a dolgoknak akép való lebonyolódását, a hogy azt az érdekelt egyének gondos körültekinetés mellett józanul előre láthatták. Negative szólva: az kell, hogy minden helyes hiteltörvényhozásnak egyik czélja legyen, hogy az általa szabályozott területen *meglepetések lehetőleg kizárva legyenek*. Még pedig kizárva in melius épűgy, mint in peius. Mert hiszen kötelmi jogi téren, a mi az egyiknek meglepetés in melius, az a másiknak meglepetés in peius. Gazdátlan kötelmek, a melyek okkupálás tárgyai lehetnének, nem igen léteznek. Ha már most ezt az elvet a szóban forgó joganyagra alkalmazzuk, akkor mily eredményre jutunk? Az az áruhitelező, a kinek az érdekeit védeni akarjuk, józanul milyen kielégítési alapra számíthatott? Legjobb esetben az adósának üzleti vagyonára. Az a hitelező tehát méltányosan igényt tarthat reá, hogy *ezt* a kielégítési alapot — feltéve, hogy az előle jogellenesen vagy károsító czélzattal elvonatott — visszaszerezhesse. Arra azonban, hogy e vagyonon kívül *egyéb*

fedezetet is nyerjen vagyis, hogy — mint azt Grecsák ő mel-
tósága kiemelte — helyzete az üzletátruházás által előnyösebbé
váljék, mint a milyen volt, arra nem lehet igénye, mert arra
nem számíthatott s mert ez épen az a fajta *nonputarem* volna,
a melyet a törvénynek nem hogy előmozdítania nem szabad,
de egyenesen meg kell akadályoznia. Egyébként azt, hogy a
megtámadás elvben a leghelyesebb szabályozás, úgy gondolom
a javaslat barátai is elismerik. A mit e szabályozási mód ellen
felhoznak, az bizonyos gyakorlati, hogy úgy mondjam, keresztül-
viteli szempontokon alapul. Ezek a szempontok abban az ag-
gályban összpontosulnak, hogy úgy az üzleti vagyon megállá-
pítása körül, mint magának a megtámadásnak kérdéseiben
hosszadalmas perek keletkezhetnek s hogy közben a vagyon
esetleg el is kallódhatik. Erre az a válaszom, hogy hiszen igaz,
mikép a megtámadásból perek, sőt hosszadalmasabb perek is
keletkezhetnek, de hát elképzelhető-e oly szabályozás, a mely
a pereket vagy akár a hosszadalmas pereket kizárja? Nem
forog-e fenn ez a lehetőség ugyanúgy a javaslat szabályozása
esetén is? Nem gondolkoztam róla, hogy mik a javaslati sza-
bályozás kijátszásának módjai, de azt hiszem nincs az a gya-
korlati ember, a ki rögtönözve meg ne tudna konstruálni egy-
nehányat. Gondoljunk csak arra az esetre, hogy az üzlet meg-
szerzője — a ki azokban az esetekben, a melyek ellen itt vé-
dekezés kerestetik, mint azt Baumgarten t. barátom is hang-
súlyozta, maga sem szokott valami milliomos lenni — hogy
mondom, ez a vevő az ügyletet nem köti közvetlenül önmaga,
hanem közbeékel egy még magánál is inzulvensebb Strohmann-t,
ő maga pedig ez utóbbitól csak akkor szerzi meg a maga nevére
az üzletet, mikor a per a Strohmann ellen már folyamatban
van. Az indokolás ugyan azzal vigasztal, hogy hasonló esetben
a jogutódok egész sora felelni fog, de azért nyilvánvaló, hogy
hosszadalmas perekre a javaslati szabályozás is alkalmat nyújt
szépen. A mi pedig a vagyon esetleges elkallódását illeti, úgy
hiszem nem szorul bő fejtegetésre, hogy ez a javaslati szabá-
lyozás mellett ép úgy lehető. Egyebekben a perek hosszadal-
masságán segíteni fog az új perrendtartás s addig is van mód
a segítségre olyképen, hogy e megtámadási perek a sommás
útra tereltetnek. A vagyon elkallódása ellen pedig szintén kép-

zelhető segítség a megtámadás kapcsán, oly módon tudniillik, hogy bizonyos előfeltételek esetén zárlatot adunk a hitelezőnek.

A büntető represszió szigorítását azonban nem tartom szerencsés eszköznek. Ha ugyanis a büntetés csupán az átruházót éri, akkor a legtöbb esetben értéktelen. Ha viszont az átvevőt is büntetjük, úgy számos aggály merül fel. Eltekintve attól, hogy nézetem szerint is alapos az az ismételten hangoztatott érv, hogy a hitelezőnek nem az kell, hogy az adósát becsukják, hanem hogy a pénzt megkapja, ellene szól e szabályozásnak az a körülmény, hogy a büntető represszió nem fogná elrettenteni a tisztességtelen elemeket, ellenben a tisztességes elemeket vissza fogja tartani a szolid üzletátvételektől is. Azonfelül sajnálatos tapasztalat, hogy az ilyen, kereskedelmi téren lejátszódó és pontosan körül nem írható tényálladékok poenálizálása bizonyos elemek számára a zsarolásoknak és zsarolási kísérleteknek kiapadhatatlan kútforrása. E zsarolási alkalmatosságok szaporításától már közerkölcsi szempontból is tartózkodnunk kell.

Nagyrészt önként folyik az elmondottaktól, hogy igénytelen nézetem szerint miért kell elhibázottnak mondanunk a javaslat álláspontját. A javaslat ellen nagy számmal felhozható elméleti kifogásokat nem is helyezem előtérbe, hisz ily elméleti skrupulusokon a modern jog igen gyakran túltette már magát. A javaslat elleni aggályaim gyakorlati téren gyökereznek s talán legegyszerűbben abban foglalhatók össze, hogy a javaslat intézkedései méltánytalan módon és előre biztossággal meg nem állapítható mértékben *oly kötelezettségek veszélyeinek teszik ki az üzlet átvevőjét, hogy óvatos, fizetési-képes ember ilyes tranzakcióba bele nem bocsátkozhatnék*, ha e javaslatból törvény válnék. Egyébként túlnyomóan csatlakozom a Grecsák ő méltósága által kifejtett állásponthoz.

De még azon esetre is, ha e javaslat alapgondolata elfogadtatnék, okvetlenül lényeges restriktíciókra volna szükség. Első sorban restringálandó volna a *személyek és illetve üzletek köre*, a melyekre a javaslat kiterjed. Be fogják ismerni a javaslat barátai, de sőt azon körök is, a kiknek kezdeményezésére a javaslat készült s a kiknek egyoldaluan érdekeket szolgálja, hogy a javaslat kontemplálta védelemre csupán a kisebb

fajta közvetítő-kereskedők ellenében tartanak igényt s nyilván megelégednének ezen érdekkörök, ha e szabályozás nem terjedne ki a nagyobb stilű adósaikra, hanem csupán a kisebbekre. Hisz a nagyobbaknál — értve ezalatt mindig a nagyobb üzlettel s következésképp nagyobb árúraktárral bírókat — ily visszaélések nem igen fordulnak elő, mert az illetők úgyis tudják, hogy végső esetben érdemes lévén a hitelezőknek letenni a csőd-kaucziót, nem érnek a csalárd átruházással semmit, míg a kisebbeknek épen a csőddel járó aránytalan költség s az óvadékletétel kényszerűsége az erősségük. Viszont be kell ismerni másrésről, hogy nehéz megvonni vagyis helyesebben: nehéz definiálni azt a határvonalat, a mely az ezen szempontból vett kisebb- és nagyobbrendű kereskedők kategóriáját egymástól elválasztja. A kereskedelmi törvény nem ismer e részben más megkülönböztetést, mint a kiskereskedőt s a nemkiskereskedőt (teljes kereskedő, Vollkaufmann) egyrészt, s a bejegyzett és be nem jegyzett kereskedőt másrészt. Ezekkel a felosztásokkal itt nem boldogulunk. Ebből azonban nem az következik, hogy dobjuk be tehát mindannyit egy fazékba, hanem az, hogy keresnünk kell egy más césurát. Az árúraktár értéke mint határvonal nem igen használható, mert állagra és értékre egyaránt változó és bizonytalan. Nem is tudnék hamarjában oly megkülönböztetést ajánlani, a mely mellett feltétlenül síkra mennék szállani. Csak felvetem a gondolatot, vajjon jobb híján nem volna-e felhasználható a kereseti adó összege. Azt hiszem, hogy az itt érdekelt nagykereskedők és gyárosok célja teljesen el volna érve, ha a törvény nem terjedne ki olyan üzletek átruházására, melyeknek előző tulajdonosa évi — mondjuk — hatszáz koronát meghaladó III. oszt. kereseti adóval van megadóztatva. Attól, hogy a csalárd üzletátruházók magasabb adó alá vonassák magukat azért, hogy a törvényt így kijátszák, tartanunk, azt hiszem, nem kell. Azonfelül meg lehetne állapítani, hogy a magasabb adó csak akkor jó tekintetbe, ha bizonyos számú éveken át fennállott vagy hogy nem jó számba oly esetekben, hol az üzlet nem régibb egy bizonyos időnél.

A második restrikció, a mely teljességgel elengedhetetlen, az *elévülési időre* vonatkozik. Monstruózus dolog a gazdasági forgalom mai állapotában, hogy valaki ily fajta kocz-

kázatnak harminczkét évig ki legyen téve. Az indokolás idevágó érve megint csak az, hogy e kérdés — még pedig az átruházóra nézve is — csak a kereskedelmi törvény általános revíziója alkalmával fog megfontolás tárgyává tétethetni. Erről az érvről már elmondtam véleményemet. Ezen a ponton különben ez az érv feleslegül még következtetlenséget is jelent. Mert ha a kereskedelmi törvény a feloszlott közkereseti és betéti társaság tagjainak felelősségére öt éves, a szállítmányozási, fuvarozási és biztosítási ügyletekből eredő igényekre egy éves és még több más olyan elévülési időt állapított meg, a mely mindmegannyi összehasonlíthatatlanul rövidebb a normális elévülési határidőnél, de ha továbbá egyes törvények, teszem az értékpapir-megsemmisítési törvény megállapíthatott a papirban inkorporált követelésre húsz éves és a szelvénykövetelésre hat éves elévülési határidőt, akkor nem látható be, hogy miért kelljen itt bevárnunk egy újabb kodifikációt? Antul kevésbé indokolt ez, mert hiszen ez a javaslat egészen újfajta jogokat akar megteremteni.

Feltétlenül kíváncsnak tartom továbbá a *hirdetményi eljárást*, még pedig a Grecsák ö méltósága által javasolt módon, t. i. hogy a hirdetmény csak *utólag* tétessék közzé és az átvevőnek visszalépési jog adassék, ha több követelés jelentetik be, mint a mennyit az átruházó neki bevallott. Azon érv, hogy ez megronthatná az átruházó hitelét, nem nyom semmit, mert hiszen a csalárd átruházó nem érdemel védelmet. Dr. Schreyer tagtársunk e tárgyról a «Jogtudományi Közlöny»-ben megjelent cikkében azt mondja, hogy ő a maga részéről ebben nem látna veszedelmet, ámde kiváló kereskedők az enquêteken más véleménynek adtak kifejezést és kiváló kereskedőknek nézetében meg kell nyugodnunk. Hát engedelmet kérek szerénytelenségemért, de én nem viseltetem ily reverenciával «kiváló kereskedőknek» véleménye iránt. Egyáltalában azt hiszem, hogy elhibázott dolog autoritativ mezben fellépő véleményekre és nem argumentumokra építeni fel törvényhozási intézkedéseket. A mi pedig különösen azt illeti, hogy mit érnek azok a jóslatok, a melyeket enquêteken arra nézve hallunk, hogy egy jövőendő törvényes intézkedésnek mik lesznek a gyakorlati hatásai, hát sok egyéb helyett egy drasztikus

példára akarok utalni. Jól tudjuk, hogy nincs talán intézmény, a mely nevetségesebb, jelentőség nélkül valóbb, karikaturább volna a részvénytársaságok felügyelőbizottságánál. Ez így van nemcsak nálunk, hanem bizonyos mértékben mind a mai napig Németországban is, a hol pedig a törvény e bizottságnak sokkal nagyobb szerepet juttat. Ha ezzel szemben elővesszük a kereskedelmi törvényünk megalkotása előtt egybehívott szakértekezlet jegyzőkönyveit, azt látjuk, hogy egyrészt azon siránkoztak az intézmény ellenzői, hogy a felügyelőbizottság gátolni fogja az igazgatóság cselekvési szabadságát, másrészt azon biztos kilátásnak adtak kifejezést az intézmény barátai, hogy ezentúl sem az igazgatósági sem a felügyelőbizottsági tagság nem lesz majd színekura! Ha ilyenekre hivatkozom, akkor talán kevésbé fogja szerénytelenségnek tekinteni a t. teljesülés azon előbbi kijelentésemet, hogy szakértekezleti véleményekben kritika nélkül a magam részéről meg nem nyugszom, hanem érveket követelek. Már pedig nem hallottunk érvet, a mely ledöntené azt az álláspontot, hogy *utólagos* hirdetmény esetén miért kellene megrendülnie az üzlettulajdonos hitelének és miért fokozott erőt nyernie a tisztességtelen versenynek, notabene mindig olyan esetekről szólva, midőn az üzletbeli jogelőd nem akarta megcsalni az üzlet átvevőjét s így az átruházási szerződés a közzétételkor már végleg perfekt, mert hiszen a bontó feltétel nem következhetik be. Nagyobb súlylyal bir e részben az az aggály, hogy koholt követelések bejelentésével zavarok lennének okozhatók. E részben azonban a kártérítési kötelezettségen kívül a csődtörvény mintájára szabályozandó büntető szankezió védhetne és az átruházónak azon joga, hogy biztosíték letételével épségben tarthatja ily esetben is az átruházási ügyletet. Attól pedig, a mit szintén felhoztak, hogy a hitelező nem fog tudomást szerezni az ediktumról, a hitelértécsítő szolgálat mai fejlettségénél tartani nem kell.

Okvetlen ki volna veendő a törvény hatálya alól a *részvénytársaságok fuziója*, a melynek belevonása egyébként bizonyára nincs is szándékolva, mely szándék azonban teljes biztossággal nem állapítható meg a javaslat szövegéből. Ép úgy kiveendő *üzletnek részvénytársaság alapításakor való inferálása*. Attól, hogy azon elemek, kik ellen e javaslat készült, a

maguk kisszerű üzleteiből részvénytársaságokat fognak csinálni, hogy a törvényt kijátszák, tartani bizonyára nem kell. Viszont közérdek, hogy egy már megalakult részvénytársaságtól, a melyhez az érdekeknek és jogviszonyoknak számtalan szála fűződik, ne legyen elperelhető a részvényeseknek s a társasági hitelezőknek kielégítési alapja. E kivételre azon további okból is szükség van, mert a pénzüzetek, a melyek bajba került ipari vállalatokat rendszerint olykép szanálnak, hogy azokat részvénytársasággá alakítják át oly módon, hogy e társaságba inferáltatik az iparvállalat, ezen üzletágot nem folytathatnák, ha e javaslat intézkedéseinek volnának kitéve. Már pedig ez első sorban az illető iparvállalatok tulajdonosai számára volna mérhetetlen kár, de közgazdasági szempontból is végzetes hiba. Szükség esetén meg volna azonban állapítható, hogy az alapítók és a netán tőlük különböző inferens saját személyükben felelnek.

Végül még csak egyet. A javaslat barátai, köztük Neumann ó méltósága is, azt állítják, hogy a kereskedelmi üzletek átruházhatása nem is valami nagy érdek. Hisz kétségtelenül igaz, hogy Franciaországban — a melyre mint eltérő példára több oldalról hivatkozás történt — sokkal gyakoribb az élők között való üzletátruházás, mint nálunk, a minek oka abban van, hogy ott elterjedt szokás az, hogy az emberek egy bizonyos kor eléréstével visszavonulnak üzleteiktől. De azért meg van ez az érdek más országokban is. Hogy mennyire komoly és nagyszabású ez az érdek, azt bizonyítják azon magas összegek, a melyekkel az ily üzleteket — még pedig az árukon, berendezéseken stb. felül — megfizetik. Hogy csak néhány példát említsek, Angliában évekkel ezelőtt részvénytársasággá alakult át a Guinness-féle sörfőzőgyár s a társaságba — melynek részvényeiért a közönség melleleg megjegyezve egyenesen csatákat vívott — a gyárakon és készleteken felül bevitettek az «üzlet, vevőkör és védjegyek» körülbelül két és fél millió font sterling értékben; a Reuter-féle távirati iroda részvénytársaságba 65,000 font sterlinggel vitetett be a «vevőkör» («goodwill»). Németországban a drezdai «Vereinigte Fabriken photographischer Papiere» alakulásakor körülbelül 1.200,000 márka összegben vitetett be azon «megvásárolt hét cég ér-

téke», a melyekből a nevezett társaság alakult; az ugyancsak drezdai «Seidel és Naumann-féle varrógépgyár és vasöntő részvénytársaság»-ba 300,000 márka összegben vitetett be a «Seidel és Naumann cég értéke». Hogy tehát az üzlet, mint olyan nem képviselne sok esetben nagy értéket s következésképp annak mobilizálhatása nagy érdeket, azt ily körülmények közt állíthatni nem lehet. Hogy pedig az itt szóban forgó értékeket mennyire reálisaknak tekinti a külföldi jog, annak bizonyosságául szolgál, hogy úgy az angol, mint az oly rendkívül szigorú német részvénytársasági mérlegjog és ennek alapján az irodalom, a judikatura s a tényleges gyakorlat megengedi, hogy a részvénytársaságok *mérlegbeli aktívum gyanánt* tüntessék ki a «céget», az «üzletet» s a «vevőkört», ha azt visszterhesügylettel szereztek. Az angol jogra nézve kifejezésre jut ez azon mérlegjogi paroemiában: «goodwill is property», a mit rossz magyarsággal, de legplasztikusabban úgy fordíthatunk, hogy «kuncsaft (vevőkör) aktívum»; a német jogirodalom pedig épen az ily értékek számára egy külön mérlegjogi kategóriát teremtett oly elnevezéssel, hogy: «rein wirtschaftliche Güter». Utalok mindezekre nézve Simon híres könyvére a részvénytársaságok mérlegeiről.

Ha tehát megakadályozzuk az üzletek mobilizálhatását, akkor tényleges és nagyjelentőségű értékeket rombolunk szét. Mert hiába mondják a javaslat barátai, hogy kellő gondosság mellett elkerülhető a kockázat. A kinek valaha alkalmá nyílt, hogy nagyobb szabású, szolid kereskedők és pénzintézetek nézeteivel megismerkedjék, az jól tudja, hogy e köröknek szilárd elvük az, hogy nem csinálnak oly üzletet, a melyen perek lehetősége lóg s hogyha bármily nagy kockázatot legyenek is hajlandók elvállalni, ezt mindig azon feltételhez fűzik, hogy e kockázatnak limitáltnak kell lennie.

